

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

ИНФЛЯЦИЯҒА ШОЛУ

2020 СӘУІР

Алматы, Қазақстан

Инфляцияға шолу Ұлттық Банктің тоқсандық басылымы болып табылады, онда инфляцияға әсер ететін негізгі макроэкономикалық факторлардың талдауы, сондай-ақ макроэкономикалық өлшемдердің қысқа мерзімді және орта мерзімді перспективадағы болжамы қамтылады.

Құжат Ұлттық Банктің ресми интернет-ресурсында қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде электрондық нұсқада жарияланады.

Макроэкономикалық көрсеткіштердің болжамы 06.03.2020 ж. жағдайы бойынша статистикалық ақпарат негізінде дайындалды, макроэкономикалық көрсеткіштердің талдауы-31.03.2020 ж.

МАЗМҰНЫ

I. АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫ: БАЗАЛЫҚ МӨЛШЕРЛЕМЕ БОЙЫНША НЕГІЗГІ ШЕШІМДЕР	4
II. ЭКОНОМИКАЛЫҚ АХУАЛДЫҢ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ	6
III. СЫРТҚЫ ЖАҒДАЙЛАР	8
2.1 Сыртқы экономикалық ахуал	8
2.2 Сыртқы инфляциялық серпін	8
2.3 Сыртқы сектордағы ақша-кредит талаптары	9
2.4 Тауар нарықтары	9
IV. БАҒА БЕЛГІЛЕУ ЖӘНЕ ИНФЛЯЦИЯЛЫҚ КҮТУЛЕР	13
3.1. Инфляция	13
3.2. Инфляциялық күтулер	18
V. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ	21
4.1 Ішкі сұраныс	21
4.2 Ішкі ұсыныс	23
4.3 Еңбек нарығы	25
4.4. Фискалдық саясат	27
VI. ҚАРЖЫ НАРЫҒЫНЫҢ ДАМУЫ	27
5.1 Ақша нарығы	28
5.2 Валюта нарығы	29
5.3 Депозит нарығы	31
5.4 Кредит нарығы	32
НЕГІЗГІ ТЕРМИНДЕР МЕН ҰҒЫМДАР	35
БОКСТАР	
1 бокс. Вирустық аурулар және олардың экономикаға әсері	12
2-бокс. Айырбастау бағамы серпінің инфляцияға көшу нәтижесін бағалау	17
3-бокс. Мұнай өнімдері нарығында баға белгілеу	19
4-бокс. 2019 жылғы ипотекалық кредиттеу нарығы	34

I. АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫ: БАЗАЛЫҚ МӨЛШЕРЛЕМЕ БОЙЫНША НЕГІЗГІ ШЕШІМДЕР

Ұлттық банк өткен Инфляцияға шолу жарияланған сәттен бастап базалық мөлшерлеме бойынша 4 шешім қабылдады, оның ішінде 2 шешім кезектен тыс болды. Бұл шешімдер сыртқы экономикалық жағдайлардың күрт өзгеруіне байланысты болды. Жарияланған кестеден тыс шешімдерді көптеген орталық банктер қабылдады, бұл оқиғалардың қарқынды даму сипатын растайды.

2020 жылғы 3-ші ақпанында базалық мөлшерлемені 9,25% деңгейінде сақтау туралы шешім қабылданды. Бұл шешім ағымдағы жылдың ақпан айында жанармайға белгіленген акциз бағасын өсу жағдайында күтілген жылдық инфляцияның қысқа мерзімге нысаналы дәліздің жоғарғы шекарасына дейін көтерілуін, сондай-ақ халыққа көрсетілетін ақылы қызметтердің бағасының төмен базасы позитивті әсерінің таусылуы жағдайын ескере отырып қабылданды. Келесі айларда инфляцияның ағымдағы жылда 4-6% нысаналы дәліздің ортасына жақын баяулауы және келесі жылы орта мерзімді 4% мақсатты деңгейге төмендеуі күтілді.

2020 жылдың ақпан айының соңында әлемдік экономикадағы жағдай күрт өзгерді. COVID-19 вирусының таралу себебінен ақпан айының соңынан орын алған жаһандық пандемия және мұнайдың әлемдік бағасының күрт құлдырауы Қазақстан экономикасы мен қаржы сектордың даму перспективасын айтарлықтай нашарлатты.

Сыртқы негативті жағдайларының ел экономикасына теріс салдарының таралуының алдын алу, макроэкономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ету және теңгелік активтерді қорғау мақсатында Ұлттық банк ақша-кредит шарттарын қатаңдатты. 2020 жылғы 10 наурызда пайыздық дәлізді +/- 1,5 п. п. дейін кеңейте отырып, базалық мөлшерлемені 12% - ға дейін арттыру туралы кезектен тыс шешім қабылданды. Бұл шара теңгелік активтер нарығындағы

балансты сақтауға және инфляциялық күтулердің артуын шектеуге, айырбас бағамына қысымды төмендетуге мүмкіндік берді. 2020 жылғы 16 наурызда қабылданған кезекті жоспарлы шешім кезінде базалық мөлшерлеме өзгеріссіз қалдырылды.

Сонымен қатар, короновирус инфекциясын жұқтырған адамдар санының артуына байланысты елімізде 2020 жылғы 16 наурыздан бастап төтенше жағдай режимі және Қазақстанның ірі қалаларында карантин енгізу нәтижесі экономикалық белсенділіктің айтарлықтай төмендеуіне, өндірістік объектілердің жабылуына, жұмыспен қамтудың қысқаруына алып келді. Осы орайда теріс салдарларды жеңілдету үшін Қазақстан Республикасының Президенті елдің әлеуметтік-экономикалық тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін дағдарысқа қарсы шаралардың 2 бағдарламасын қабылдады.

Дағдарысқа қарсы шаралар шеңберінде бюджет саясатының түйінді параметрлері қайта қаралып, осы шараларды іске асыруға айтарлықтай шығыстар көзделді. Осылайша, базалық мөлшерлемені 12% деңгейінде ұзақ ұстап тұру нәтижесінің экономикалық белсенділікке шектеу әсерін назарға ала отырып, 2020 жылдың 3-ші сәуірінде Ұлттық Банк базалық мөлшерлемені 9,5% жылдық деңгейіне дейін төмендету және пайыздық дәлізді +/- 2 п. т. дейін кеңейту туралы кезектен тыс шешім қабылдады.

Бұл шешім Ұлттық Банктің қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз етуге, ішкі экономика тәуекелдерін шектеуге және оны сыртқы және ішкі ортаның өзгерген жағдайларына бейімдеуге бағытталған бірқатар шараларының бірі болып табылады. Ұлттық Банктің базалық ставканы төмендетуі басқа шаралар кешенінде, мысалы, "Қарапайым заттар экономикасы" бағдарламасын 1 трлн-ға дейін кеңейтуді қоса алғанда, шағын және орта кәсіпкерлік субъектілеріне 600 млрд. теңге сомасында жеңілдік кредит беру

бағдарламасын қабылдау, Қазақстан экономикасына коронавирус салдарының әсерін төмендетуге мүмкіндік береді және экономикалық белсенділікті қолдайды.

II. ЭКОНОМИКАЛЫҚ АХУАЛДЫҢ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Covid-19 коронавирусының ауқымды таралуы, геосаяси тәуекелдердің сақталуы, АҚШ пен Қытай арасындағы сауда қатынастарындағы шиеленіске байланысты әлемдік экономикадағы ахуалдың нашарлауы аясында сыртқы сұраныстың, сол сияқты Қазақстан экспортының негізгі тауар позицияларына бағалардың да одан әрі серпініне қатысты белгісіздік артуда.

2020 жылдың басында мұнайдың әлемдік бағасы біртіндеп төмендеді. 2019 жылғы желтоқсанда ол орташа алғанда бір баррель үшін 65,3 АҚШ долларын құрады, 2020 жылғы ақпанда баға бір баррель үшін 55,5 АҚШ долларына дейін төмендеді.

2020 жылғы 9 наурызда ОПЕК+ елдері мұнай өндіру көлемінің төмендеуі туралы келісімге қол жеткізбегеннен кейін мұнайдың әлемдік бағасы бір баррель үшін 33-34 АҚШ долларына дейін күрт төмендеп, ең төменгі 24,5 АҚШ доллары мәніне жетті.

Сонымен қатар, Covid-19 коронавирусының Қытайдан тыс жаппай таралуы өндірістік тізбектерді бұза отырып және жаһандық сауда, инвестициялық және туристік ағындарды бұза отырып, жаһанданудың одан әрі дамуына қауіп төндіреді. 2020 жылдың қорытындысы бойынша ЕО, Қытай және Ресейдің негізгі сауда әріптестері елдердің экономикалық өсу қарқынының орта мерзімді бағалары баяулау жағына қайта қаралды.

Жаһандық экономиканың даму перспективаларының нашарлауына, сұраныстың төмендеуіне және әлемдік тауар нарықтарындағы құбылмалылықтың күшеюіне байланысты Ұлттық Банк базалық сценарий ретінде қаралатын Brent маркалы мұнай бағасының бір баррель үшін 60 АҚШ долларынан бастап 35 АҚШ долларына дейін қайта қарады.

Ұлттық Банктің бағалауына сәйкес, 2020 жылы таза экспорттың қысқаруы аясында ішкі сұраныстың қалыпты өсуімен

қоса жүретін Қазақстандағы экономикалық белсенділіктің баяулауы орын алатын болады.

2020 жылы салық-бюджет саясатының әлеуметтік бағыты сақталады, осыған байланысты үй шаруашылықтарының сұранысы халықтың нақты кірістерінің өсуімен және жұмыспен қамтуды арттыру жөніндегі мемлекеттік бағдарламалармен қолдау көрсетілетін болады. Мемлекеттік басқару органдарын тұтыну ІЖӨ-нің өсуіне әлсіз оң үлес қосуды жалғастырады. Өнеркәсіптегі инвестициялық жобаларды іске асыруды жалғастыру жағдайында жалпы жинақтаудың қалыпты өсуі болжанып отыр. Осы талаптарда нақты импорттың өсу қарқыны 2019 жылмен салыстырғанда анағұрлым қалыпты болады. Нақты экспорттың тежеуші серпініне қазақстандық экспорттық өнімнің негізгі тұтынушылары болып табылатын Қытай мен ЕО тарапынан сұраныстың әлсіз болуы ықпал ететін болады. Әлемдік тауар нарықтарындағы баға ахуалы экспорт серпіні үшін тағы бір теріс фактор болып табылады.

2021 жылы ІЖӨ-нің өсуі аздап жылдамдайды. Тұтыну белсенділігіне халықтың нақты кірістері мен тұтынушылық кредиттеудің қалыпты ұлғаюымен қолдау көрсетілетін болады. Инвестициялық белсенділік ішкі және сыртқы сұраныстың өсуі, сондай-ақ жаһандық инфрақұрылымдық жобаларды, мұнай-газ саласы мен тұрғын үй құрылысындағы жобаларды іске асыру нәтижесінде қалпына келтірілетін болады. Экспорттың өсуіне Қазақстанның сауда әріптестерінің ІЖӨ-нің неғұрлым жоғары өсу қарқыны аясында сыртқы сұраныстың біртіндеп қалпына келуі ықпал ететін болады. Импорт ішкі тұтыну және инвестициялық сұранысты қалпына келтіру салдарынан орташа өсу қарқынын көрсететін болады.

2020 жылы инфляциялық үдерістердің жеделдеуі күтілуде. Мұнайдың әлемдік бағасының құлдырауы және теңгенің айырбастау бағамының әлсіреуі 2020 жылғы наурыздың басында инфляцияның

нысаналы дәліздің жоғарғы шегінен шығу қаупін арттырды. Айырбастау бағамын ауыстыруды ең үлкен әсері оларды тұтынудағы импорттың жоғары үлесіне байланысты азық-түлікке жатпайтын тауарлардың бағасына күтілуде.

2020 жылы азық-түліктік инфляцияның серпініне екі түрлі бағыттағы фактор әсер ететін болады. Бір жағынан импорттық жеткізілімдер құнының өсуі және ФАО азық-түлік индексінің одан әрі өсуін күту жалғасады. Екінші жағынан, жылдық инфляцияның есебінен ет және нан тоқаш өнімдеріне бағаның аса өсуінің кетуі нәтижесінде осы өнімдер нарығындағы бағаның өсуінің баяулауы жоғарыда көрсетілген сыртқы факторлардың теріс әсерін төмендететін болады. Инфляцияға жоғары қысым импорттық бағалардың ұлғаюы мен жаңа вирустың таралуы аясында жеткізу тізбегінің бұзылуы болады.

Орта мерзімді перспективада айырбастау бағамын ішкі бағаларға ауыстыру нәтижесінің жойылуына қарай азық-түлікке жатпайтын тауарларға бағаның жоғары өсуінің инфляцияның есебінен кетудің нәтижесінде инфляция біртіндеп баяулайтын болады. Қосымша дезинфляциялық әсер ішкі сұраныстың қалыпты серпінін көрсететін болады. Сонымен қатар, ТКШ қызметтеріне бағаның өсуін және азық-түлікке әлемдік бағаның өсуін қалпына келтіру экономикадағы дезинфляциялық процестерді тежейтін болады.

Азық-түлік тауарларына әлемдік бағаның өсу тәуекелі біршама өсті, бұл Африка мен Азияда шегірткенің шабуыл жасауы салдарынан азық-түлік дақылдары егістіктерінің жойылу қаупі аясында өндірістің әлемдік тұтынудан ықтимал асуымен байланысты.

БҰҰ-ның Азық-түлік және ауыл шаруашылығы ұйымының болжамдарына сәйкес, 2019-2020 жылдардағы ауыл шаруашылығы маусымында дәнді дақылдардың әлемдік қоры жемдік дәнді дақылдар мен күріш қорының күтілетін

төмендеуі аясында қысқарады. Бұл дәнді дақылдардың әлемдік бағасының өсуіне әкеліп Қазақстандағы азық-түлік инфляциясының дезинфляциялық серпінін тежеуі мүмкін.

Белгісіздіктің ішкі факторларына Қытайдан тұтынушылық және аралық импортты жеткізудің ықтимал бұзылуы талаптарында тәуекелі күшейген жекелеген тауар нарықтарында сұраныс пен ұсыныс теңгерімсіздігінің туындауын жатқызуға болады.

Сонымен қатар, ішкі талаптар тарапынан инфляцияның нысаналы дәлізден шығу ықтималы жоғары болуы аясында инфляциялық күтулерді одан әрі тежелмеу тәуекелі өзекті болып қала береді.

Экономиканың күтілетін баяулауы себебінен, мұнай бағасының төмендеуіне байланысты ішкі сұраныс тарапынан инфляциялық қысым тәуекелі төмендеді. Алайда, мемлекет тарапынан халықты әлеуметтік қолдаудың сақталуы және инфрақұрылымдық және тұрғын үй жобаларын іске асыруды жалғастыру аясында бұл тәуекел жоғары болып қалып отыр.

Әлемдік экономикадағы, сондай-ақ шикізат нарықтарындағы ағымдағы талаптардың өзгеруі жоғары құбылмалылықпен және одан әрі дамудың белгісіздігімен сипатталады. Осының аясында Ұлттық Банк орта мерзімді болжамдарды әзірлеу шеңберінде қалыптасқан ахуалды талдауды жалғастырады және 2020 жылғы 15 маусымға жоспарланған Инфляцияға шолудың келесі шығарылымында болжамдар ұсынады.

III. СЫРТҚЫ ЖАҒДАЙЛАР

2.1 Сыртқы экономикалық ахуал

Қытайда және көптеген басқа елдерде Covid-19 коронавирусының өршуі әлемдік экономиканы рецессияға ұшыратты.

2019 жылдың соңында АҚШ пен Қытай арасындағы сауда қатынастарындағы шиеленістің әлсіреуі, сондай-ақ әлемдік экономикадағы Brexit айналасындағы белгісіздіктің азаюы аясында тұрақтандырудың алғашқы белгілері байқалды. ХВҚ бағалауы бойынша әлемдік экономиканың өсу қарқыны 2019 жылғы 2,9%-дан 2020 жылы 3,3%-ға дейін және 2021 жылы 3,4%-ға дейін жеделдетіледі деп күтілуде.

Қытайда вирустың жаңа түрінің пайда болуымен және оның одан әрі басқа елдерге таралуымен ахуал айтарлықтай нашарлады. Бөлшек сауда, қызмет көрсету саласы, көлік тасымалы айтарлықтай қысқарды. Өнеркәсіп секторы зауыттардың карантинге жабылуына және жұмыс күшінің жетіспеушілігіне байланысты да төмендеді. Қытайға жеткізу тізбегінің бұзылуы және экспорттың төмендеуі байқалады. Индеттің ұзақтығына және ағымдағы экономикалық шығындарға қатысты белгісіздіктен халықаралық ұйымдар осы жылы әлемдік экономиканың едәуір құлдырауын күтуде.

ЕО елдерінде Covid-19 вирусының таралуы елдер арасындағы шекараларды жабуға және қозғалыстарды шектеуге әкеп соқтырады. Озық индикаторлардың динамикасы Еуроаймақтағы рецессияның басталу ықтималын көрсетеді. Іскерлік белсенділік экономиканың барлық салаларында күрт төмендеді, соның ішінде қызмет көрсету саласында айтарлықтай құлдырау байқалады. Таяу арада коронавирусқа қарсы күрес жөніндегі ЕО елдерінің неғұрлым қатаң саясатының салдарынан көрсеткіштер нашарлауы мүмкін, бұл тұтынушылық және инвестициялық белсенділіктің одан әрі төмендеуіне әкелуі мүмкін. ХВҚ биылғы жылы ЕО экономикасының 7,5% - ға

төмендеуін күтуде. Бұл ретте экономикалық өсімнің төмендеуін ЕО-ның барлық ірі экономикалары көрсететін болады: Германия, Франция, Италия, Испания.

2021 жылы тез қалпына келтіру күтілуде, ЕО экономикасының жылдық өсімі 4,7% - ға жетуі мүмкін.

Қытайда 2020 жылғы наурызда озыңқы индикаторлардың динамикасы ақпан айында құлдыраудан кейін іскерлік белсенділіктің өсуін көрсетеді. Оң статистикаға қарамастан, ХВҚ соңғы болжамдары бойынша қытай экономикасының өсу қарқыны 2020 жылы 1,2% - ға дейін баяулайды. Өсім әлемде сақталып отырған пандемия аясынан әлсіз сыртқы сұраныспен, бизнестің бір бөлігінің банкротқа ұшырауы мен жұмыссыздықтың өсуіне байланысты тежелетін болады. Сондай-ақ жоғары тәуекелдер індеттің екінші толқынымен байланыстырады. 2021 жылы 9,2% - ға дейін күрт өседі деп күтілуде.

2020-2021 жылдар ішінде Ресей экономикасының өсу қарқыны инфрақұрылымдық жобаларға қосымша қаражатты инвестициялау нәтижесінде жеделдетіледі деп болжалды. Сонымен қатар, коронавирустың таралуына байланысты елдегі іскерлік белсенділік күрт қысқарды. ХВҚ бағалауы бойынша 2020 жылы мұнайға әлемдік бағаның төмен болуы және сыртқы сұраныстың төмен болуы аясында импорттаушы елдер экономикасының әлсіздігіне байланысты Ресейдің ЖІӨ 5,5%-ға қысқаруы мүмкін. Күтілетін жоғары мемлекеттік шығыстар күтілетін құлдырауды ішінара өтей алады. 2021 жылы экономиканың орташа өсімі 3,5% - ға болжануда.

2.2 Сыртқы инфляциялық серпін

Қазақстандағы тұтынушылық бағаға сыртқы инфляциялық қысым тұтастай алғанда әлсіз болып қала береді. Тек болжамдық кезеңнің соңына қарай Ресей Федерациясындағы инфляциялық үдерістердің күтіліп отырған

жылдамдығына байланысты ол біршама күшейе түседі.

ЕО-дағы инфляция баяулайды және салыстырмалы төмен мәнде қалады. Бұған энергия ресурстарына әлемдік бағалардың әлсіз серпіні, сондай-ақ еуропалық валютаның АҚШ долларына біртіндеп нығаюы ықпал ететін болады.

Қытайдағы инфляция ет бағасының жоғары нәтижесінің таусылуы, юань бағамының АҚШ долларына тұрақты серпіні және ішкі сұраныстың әлсіз болуы аясында баяулайды. Жылдық инфляция таргеттелетін деңгейден төмен болады. Дегенмен, Covid-19 коронавирусы факторы дәрі-дәрмектер жеткізілімдермен және олардың бағасының өсуімен және көптеген тауарлар мен қызметтерге сұраныстың төмендеуімен ықтимал болатын іркілістер тарапынан Қытайдағы инфляциялық үдерістер үшін қосымша тәуекелдер туғызады.

Ресейде инфляция рубль бағамының біраз әлсіреуіне байланысты, оның ішінде ақша-кредит саясатының ықтимал жұмсаруы аясында, белгіленген 4%-қ дәлізден бұрын күтілгеннен әлдеқайда ерте асуы мүмкін. Пандемия аясында ішкі және сыртқы сұраныстың әлсіз динамикасы тежеуші әсер етуі мүмкін.

2.3 Сыртқы сектордағы ақша-кредит талаптары

COVID-19 тудыратын жоғары белгісіздік жағдайында және әлемдік экономиканың әлсіздігінен ірі экономикалардың орталық банктері бірқатар ынталандыру шараларын қолға алып, ақша-кредит саясатының жұмсақ талаптарын ұстануды жалғастыруда.

2020 жылғы наурызда АҚШ-тың ФРЖ мөлшерлеменің нысаналы ауқымын жоспардан тыс 0-0,25%-ға дейін төмендетті және Covid-19 коронавирусының таралуы және оның АҚШ экономикасына теріс әсері төңірегіндегі ахуал тұрақтанғанға дейін мөлшерлемені ағымдағы деңгейде ұстауға дайын екендігі туралы хабарлады. Сондай-ақ, ФРЖ АҚШ экономиканы қолдаудың

қосымша шаралары туралы жариялады, оның ішінде 700 млрд АҚШ долларына ауқымды сандық жеңілдету бағдарламасы, мемлекеттік облигацияларға және ипотекалық қағаздарға қатысты шектеусіз сандық жұмсарту, корпоративтік облигацияларды сатып алу және 300 млрд. АҚШ доллар мөлшерінде бизнесті несиелік қолдау туралы хабарлады. Сондай-ақ, АҚШ ФРЖ рейтингі төмен корпоративтік облигацияларды сатып алуға дайын екендіктерін білдірді.

Экономиканы коронавирустың теріс әсерінен қорғау үшін ЕОБ 750 млрд. еуроға облигацияларды сатып алудың жаңа бағдарламасы туралы жариялады. ЕОБ сондай-ақ пандемиядан (Италия, Испания) анағұрлым зардап шеккен экономиканы қолдау мақсатында осы елдердің мемлекеттік облигацияларын белсенді сатып алуда.

Қытай Халық Банкі экономиканы қолдау мақсатында ақша-кредит саясатын жұмсартуды жалғастыруда. Сәуір айында өткен отырыста негізгі мөлшерлеменің жылдық 4,05% - дан 3,85% - ға дейін төмендегені туралы жарияланды. Сондай-ақ орта мерзімді кредит беру мөлшерлемесі жылдық 20 б.п. 2,95% - ға дейін, бес жылдық мөлшерлеме жылдық 4,75% - дан 4,65% - ға дейін төмендеді.

2020 жылдың наурыз айында Ресейдің Орталық Банкі жылдық 6,0% деңгейінде ставканы сақтап қалды. Алдағы отырыста Ресей экономикасының болжамды төмендеуіне байланысты нарық ставканың төмендеуін күтуде. Сонымен қатар, ставканы төмендету бойынша шешім инфляцияның күтілетін жоғарылауы кезінде де орын алуы мүмкін.

2.4 Тауар нарықтары

COVID-19 таратылуы және жаһандық экономиканың болжамды төмендеуі энергия ресурстарын әлемдік тұтынудың үлкен қысқаруына алып келеді деп күтілуде. Мұнайға сұраныстың күтілетін төмендеуі және әлемдік мұнай өндірудегі оң динамиканың сақталуы мұнай

қорларының жаппай өсуіне және мұнай бағасының әлсіз серпініне ықпал ететін болады. 2021 жылға қарай сұраныс ұсынысқа қарағанда тез қарқынмен өсетін болады, сол арқылы өскен қорлардың азаюына және бағалардың азғана өсуіне ықпал етеді (1-график).

2020 жылдың наурыз айының қорытындысы бойынша Brent маркалы мұнайдың әлемдік бағасы бір баррель үшін 31,9 АҚШ долларын құрады. 2020 жылдың сәуірінде ОПЕК+ мәмілеіне қарамастан, мұнай бағасы бір баррель үшін 30 АҚШ долларынан төмен түсті, бұған пандемия кесірінен мұнайға деген сұраныстың одан әрі төмендеу қауіптің өсуі мен әлемдік экономика бойынша жағымсыз сценарийлердің шығуына себеп болды.

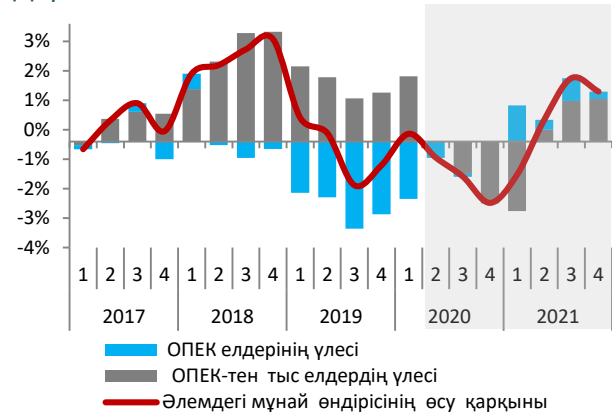
1-график. Әлемдік мұнай нарығының серпіні

Дереккөзі: EIA

EIA болжамы бойынша таяу болашақта әлемдік мұнай өндірісі 2020 жылдың бірінші тоқсанының деңгейінде сақталады. АҚШ-та, Канадада, Аргентинада және Мексикада мұнай өндірудің қысқаруы мүмкін. Дегенмен, бұл төмендеу Бразилия мен Норвегияда мұнай өндірудің өсуімен үлесі төмендейтін болады (2-график). ОПЕК+ елдері жаңа келісіммен белгіленген квоталар шеңберінде 2022 жылдың басына дейін өз өндірісін төмендететін болады. ОПЕК елдеріндегі өндіруді төмендетуге қосымша үлес БАӘ мен Кувейт елдерінде өндіруді ерікті түрде қысқартуды, сондай-ақ Иран, Ливия және Венесуэлада мұнай өндірісінің сақталып келе жатқан төмен көрсеткіштері енгізеді.

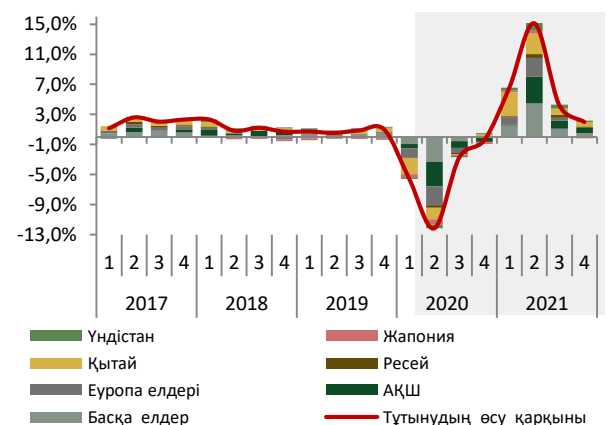
2-график. Мұнайдың әлемдік өндірісі, ж/ж
Дереккөзі: EIA

Дереккөзі: EIA

EIA жаңартылған болжамдары бойынша, COVID-19 таралуының жалғасуы және әлемдік экономиканың өсу қарқынының күтілетін төмендеуі аясында 2020 жылдың қорытындысы бойынша мұнайды әлемдік тұтыну 2019 жылмен салыстырғанда 5,2% - ға төмендейді, бұл тәулігіне 5,2 млн.баррельмен салыстырылады. Болжам бойынша, сұраныстың едәуір төмендеуі ЕО-да, Канадада, АҚШ-та, Қытайда және Үндістанда болжануда. Коронавирустың сұранысқа теріс әсері тек 2021 жылдың басында ғана азаяды. Осыдан кейін сұраныс артады (3-график).

3-график. Мұнайды әлемдік тұтыну, ж/ж

Дереккөзі: EIA

Таяу келешегінде әлемдік мұнай нарығында пандемияның әлемде одан әрі таралуына қатысты белгісіздік ең маңызды тәуекел болып қала береді.

Сондай-ақ, сарапшылар сұраныс пен ұсыныс арасындағы үлкен алшақтықтың, ОПЕК+ шеңберінде өндіруді қысқарту көлемінің келісілген көлемінің салдарынан нарықты теңдестіру үшін жеткіліксіз болуы мүмкін деп санайды. ОПЕК + келісімінен әлсіз әсердің тәуекелдері өз мұнайын төмендетілген бағамен сатуды жалғастыратын Сауд Арабиясының саясатында да көрінеді. Мұнай нарығына өз үлесін жоғалтпауға және оларды консервациялағаннан кейін кен орындарын қайта іске қосуға жоғары шығыстарға байланысты ОПЕК-тен тыс елдерде мұнай өндірудің жоғары деңгейін сақтауға да теріс әсер етуі мүмкін.

1 бокс. Вирустық аурулар және олардың экономикаға әсері

Ағымдағы жылы әлем экономикасы Қытайда және басқа елдерде Covid-19 коронавирусы таралуымен байланысты жаңа тәуекелдерге тап болды.

Вирустардың эпидемиялық өршуі шамамен жыл сайын, ал жаһандық әрбір 10-30 жылда болатынын (1-кесте) атап өткен жөн. Алайда әлем экономикасы және, тиісінше, дүниежүзілік сауда мен туризм дамуы аясында түрлі вирустық аурулардың таралуы барынша ауқымды болуда.

1-кесте

Соңғы 20 жыл ішінде вирустық аурулардың мысалы

Вирустың атауы	Жылы	Шыққан елі	Таралған елдердің саны	Ұзақтығы	Қайтыс болғандар саны, өлім деңгейі	Шалдыққан адамдар саны
SARS/ТОРС	2002	Қытай	29	шамамен 2 жыл	774 (9,6%*)	8,1 мың
Шошқа тұмауы	2009	Мексика	214	1 жыл	284,5 мың (17,4%)	1 632,3 мың
Жаңа құс тұмауы	2012	Вьетнам	28	1 жыл	858 (34,4%)	2,5 мың
MERS	2012	Сауд Арабиясы	27	3 жыл	858 (35,8%)	2,4 мың
Эбола	2014	Батыс Африка	10	3 жыл	11,3 мың (39,5%)	28,6 мың
MERS	2015	Оңтүстік Корея	3	3 ай	36 (19,4%)	186
Зика	2015	Бразилия	20 астам	шамамен 2 жыл	Деректер жоқ	3,7 мың
Эбола	2018	Конго	Көршілес елдер	1 жыл	2,3 мың (67,6%)	3,4 мың

Дереккөзі: ДДҰ, БАҚ, рейтингтік агенттіктердің және талдау ұйымдарының ақпараты

Вирустық аурулардың өршуі кезеңінде макроэкономикалық жағдайдың дамуын талдай отырып, вирустың таралуы байқалатын елдерде бөлшек сауданың, сапарлардың саны күрт құлдырағаны, туризм саласындағы қызметтердің көлемі, импорт, экспорт көлемі қысқарғаны, халық арасында әлеуметтік шиеленістің өскені байқалатынын атап өтуге болады. Вирустардың теріс әсері жұмыс күші мен өнімділіктің қысқаруында да байқалады, бұл өнеркәсіптік секторларда өсім барынша төмен болуы факторларының бірі болып табылады.

Дүниежүзілік банктің бағалауы бойынша, орташа және аса ауыр вирустық инфекциялармен күреске бағытталған жыл сайынғы жаһандық шығындар шамамен 570 млрд АҚШ долларын немесе әлем кірісінің 0,7%-ын құрайды. Егер жекелеген жағдайларды қарастырсақ, онда, мысалы, Қытайда SARS вирустық инфекция экономикаға 40 млрд доллар шығын әкелді. Эбола қызбасы Гвинея, Либерия және Сьерре-Леонеде экономикалық жағдай мен одан әрі дамуға зиян келтірді, жалпы шығындар 2,2 млрд доллар болды. Оңтүстік Кореяда MERS вирусынан қаржы шығындарымен қоса мейрамханаларға, театрға және басқа қоғамдық орындарға бару деңгейі төмендеуімен сипатталған тұтынушылық тәртіптің өзгергені де аталды. Экономикалық өсуді қолдау үшін елдердің билігі әртүрлі қолдау шараларына: салықтар мен негізгі пайыздық мөлшерлемелерді төмендетуге, қосымша өтімділікті беруге, мемлекеттік шығыстарды ұлғайтуға жүгінді.

Ағымдағы кезеңде жаңа вирустың жекелеген елдерге немесе жалпы жаһандық экономикаға қандай әсер ететінін бағалау қиын, өйткені оның ұзақтығы мен таралу ауқымына қатысты белгісіздік сақталуда. Сонымен қатар, вирустық аурулардың өткен жылдары дамуы барынша қолайлы макроэкономикалық жағдайда орын алды. 2000-ші жылдары SARS өршуі кезеңінде әлемдік экономика құлдыраудан шығып жатты, Қытай экспортына сұраныс тек қана өсті. Бұл Қытай экономикасына эпидемияның салдарынан тез жазылуға көмектесті. Ағымдағы жағдайларда, Қытай, Италия экономикаларында ішкі сұраныстың әлсіздігіне, берешектің жоғары деңгейіне байланысты көптеген ішкі құрылымдық проблемалар.

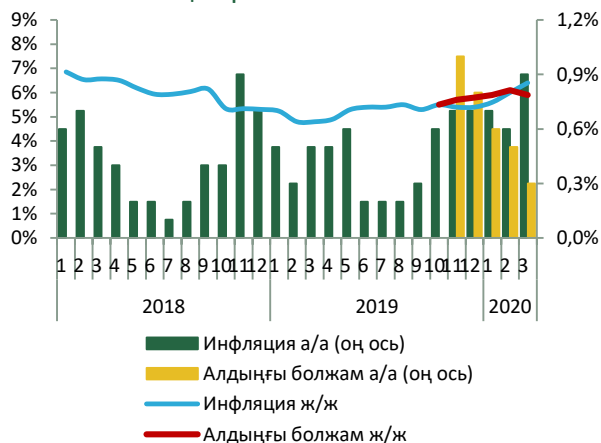
IV. БАҒА БЕЛГІЛЕУ ЖӘНЕ ИНФЛЯЦИЯЛЫҚ КҮТУЛЕР

3.1. Инфляция

2020 жылдың қараша-ақпанында инфляция динамикасы Ұлттық Банктің болжамдарына сәйкес келді. 2020 жылдың наурыз айында жылдық инфляция таргеттелетін дәліз шекарасынан жоғары қалыптасты.

2020 жылғы наурызда инфляция жылдық мәнде 5,9% болжам турасында 6,4% - ға дейін төмендеді (4-кесте). Ұлттық Банктің бағасымен салыстырғанда азық-түлік тауарларына бағаның айтарлықтай өсуі байқалды, бұл ТЖ және карантин режимін енгізумен байланысты болды.

4-график. Инфляция фактісінің және болжамының серпіні

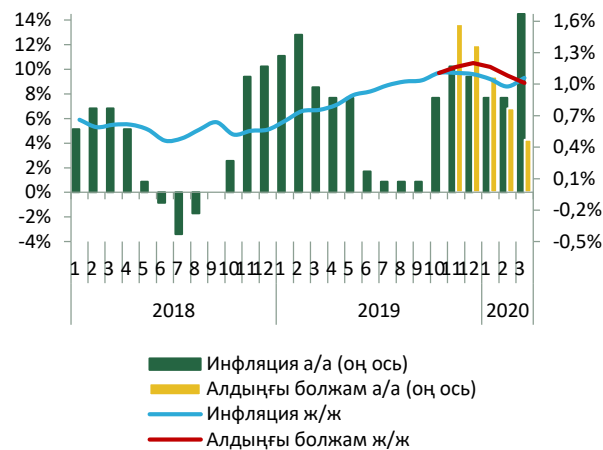

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ болжамы

2020 жылдың наурыз айында азық-түлік тауарларына бағаның өсуі 8,9% болжам аясында 9,3% - ға дейін жылдамдады (5-кесте). Айлық азық-түлік инфляциясы соңғы 3 жылдағы ең жоғары деңгейді көрсетіп, 1,7% құрады. Бұл наурыз айының екінші жартысында карантин жариялануы аясында азық-түлік өнімдеріне сұраныстың күрт өсуімен байланысты болды, бұл әлеуметтік маңызы бар азық-түлік тауарларына бағалардың

17-31 наурыз аралығында 2,7% - ға өсуімен жанама расталды. 3-17 наурыз аралығында баға өсімі 0,7% құрады.

5-график. Азық-түлік инфляциясының фактісі мен болжамы

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ болжамы

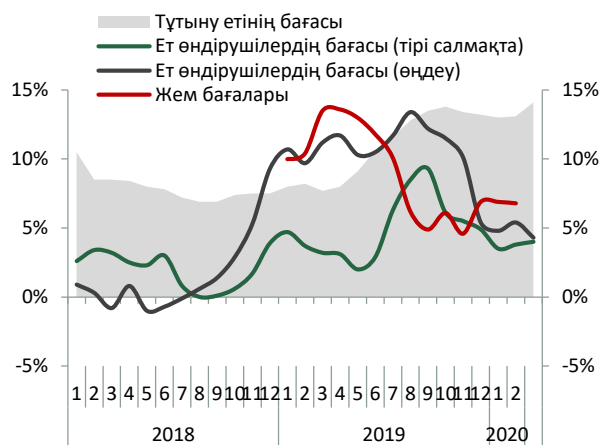
2019 жылғы қараша-желтоқсанда азық-түлік инфляциясы біршама қайта бағаланды, бұл ет өнімдері, көкөніс бағасының өсуі тез баяулауына, қанттың бағасы төмендеуіне байланысты болды.

2019 жылғы қарашадан бастап ет пен ет өнімдерінің бағасы бір айда өсуі 0,7%-дан төмен мәнге дейін баяулады (2019 жылғы сәуірден бастап қазан арлығында орташа алғанда ет өнімдерінің бағасы 1,4%-ға өсті) (6-график). Бұл аналық мал басын Өзбекстанға 2019 жылғы¹ қарашадан бастап алты айға шығаруға тыйым салуды енгізу аясында орын алды, бұл экспорттық жеткізілімдердің бағасы өсуі бәсеңдеуіне әкелді (2019 жылғы сәуір-қазанда бағаның орташа өсуі жылдық көрсету бойынша 40,3%, 2019 жылғы желтоқсанда 13,9% болды). Сонымен қоса, 2020 жылғы қаңтарда ет экспорты 57,1%-ға (оны ішінде сиыр етінің экспорты – 2 есе) өсті. Осы аяда АШМ барлық ІҚМ мен ҰМ шығаруға тыйым салды, ол 2020 жылғы 10 ақпаннан бастап 22 сәуір аралығында жалғасады.

¹ Бірлескен бұйрық Қазақстан Республикасы ауыл шаруашылығы Министрінің 10 қазандағы 2019 жылғы №1118 мен Премьер-Министрінің Бірінші орынбасары-Қазақстан Республикасы – Қазақстан

Республикасы қаржы Министрінің 10 қазандағы 2019 жылғы №368 әкетудің кейбір мәселелері Туралы "ауыл шаруашылығы жануарларын".

6-график. Тұтынушылық баға және ет өнімдерін өндірушілердің бағасы, ж/ж

Дереккөзі: ҰЭМ СК

2019 жылғы тамызда ет экспортын шектеумен қоса жем-шөптің бағасы барынша қалыпты өсуі аясында ет өндірушілердің (сойылған және тірідей салмақта) бағасы өсуі баяулағаны байқалады (ҰЭМ СК деректері бойынша, 2018 жылы жем-шөп шығыстары ет өнімін өндірушілердің өзіндік құнында 75% болды).

2020 жылғы қаңтар-наурызда нан-тоқаш өнімдерінің және дәнді-дақылдардың бағасы бір айда өсуі 0,6%-ға дейін баяулады, ал 2019 жыл ішінде толығымен орташа алғанда баға өсімі бір айда 1,2% болды (7-график).

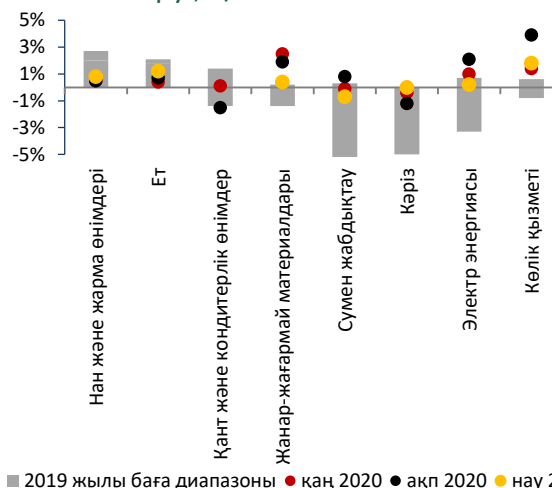
Жемістердің бағасы жылдық көрсету бойынша 2020 жылғы наурызда 9,6%-ға өсті. Шілде-қыркүйекте жаңа піскен жемістердің бағасы маусымдық құлдырағаннан кейін 2019 жылғы қазаннан бастап олардың бағасы қымбаттағаны байқалды. 2020 жылғы ақпанда бағаның жылдық өсімі ТБИ құрылымына кіретін жаңа піскен жемістердің барлық түрлері бойынша тіркелді.

Жаңа піскен көкөніс бағасының серпіні жылдық инфляцияға тежеуіш әсер етті, олардың жылдық өсімі 2020 жылғы наурызда 1,5% құрады. Көкөніс өнімінің құрылымында 2019 жылы өнімді, оның ішінде жабық топырақтағыны жинау ұлғаю аясында қиярдың (8,1%-ға) және қызанақтың (10,1%-ға) бағасы төмендеді.

Мәселен, 2019 жылы жылыжай алаңдары 6,3%-ға өсуі аясында жылыжайда қызанақты жалпы өндіру 32,2%-ға, жылыжайда қиярды өндіру 12,5%-ға өсті.

Қант бағасының серпіні азық-түлік бағасына инфляцияны төмендететін қысымды көрсетуді жалғастыруда (10-график). 2020 жылғы наурызда қант бағасының жылдық инфляциясы 14,8% болды. Елде артық өндіру және қорлар жинақталу аясында Ресейде өндірушілердің бағасы төмендеуі (2020 жылғы қаңтарда 32,4%-ға, ж/ж) негізгі фактор болды. Ресейдің қанты Қазақстанға дайын қант импортында елеулі үлеске ие (2017 жылы – 66%, 2018 жылы – 56%, 2019 жылы – 76%).

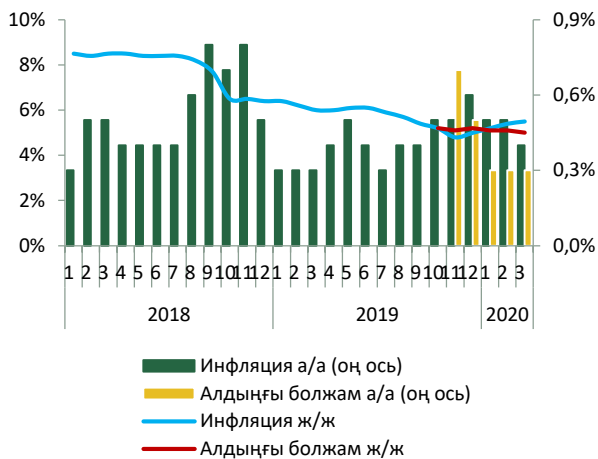
7-график. Кейбір тауарлар мен қызметтер бағасы өзгеруі, а/а

Дереккөзі: ҰЭМ СК

Азық-түлікке жатпайтын тауарлардың бағасы нақты өсуі Ұлттық Банктің болжамдарынан біршама артты (8-график). Мәселен, 2020 жылғы наурызда баға өсімі болжамды 5,5% кезінде 5,0% болды.

8-график. Азық-түлікке жатпайтын инфляцияның фактісі мен болжамы

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ болжамы

Инфляцияның азық-түлікке жатпайтын құрауышы 2020 жылғы қаңтар-наурызда жеделдеуі көбінесе жанар-жағар май материалдары мен қатты отынның қымбаттауына байланысты болды. Мәселен, 2018-2019 жылдары нарықтың ішкі өндірістің бензинімен артығымен қамтылуы аясында тұтынушылық нарықтағы баға жекелеген айларда 0,1% - 0,2%-ға аздап өскенін қоспағанда, төмендеді. 2020 жылғы қаңтардан бастап бензин өндірушілер бензинді көтерме өткізуі үшін бір тоннасы үшін 10 500-ден 24 435 теңгеге дейін акциздерді өсіруге қарай, бұл бір литр үшін бағаны 10 теңгеге өсіруге тең келеді, бензиннің бағасы өсе бастады (жыл басынан бері өсім 5,5%, жылдық көрсету бойынша – 3,9% болды). Ұлттық Банктің бағалауы бойынша, бензиннің құнын өсіруден тікелей әсер нәтижесінде (ТБИ-да бензиннің үлесі – 3,1%) жылдық инфляцияның өсімі 0,15 п.т. деп бағаланады.

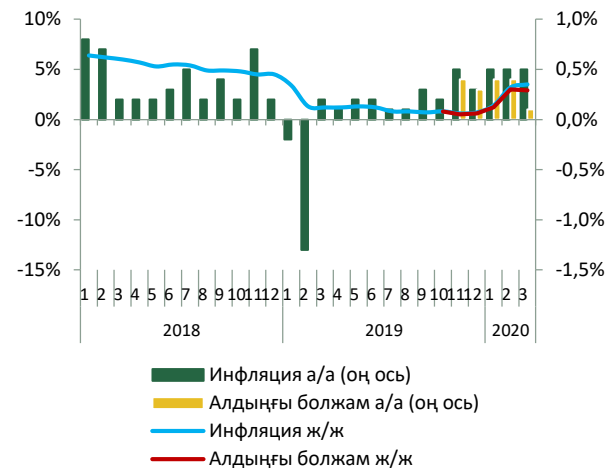
Халықтың тұтынушылық басымдығы барынша арзан импорттық тауарлар жағына ауысу үрдісі ұзақ пайдаланылатын тауарлардың бағасы өсуіне тежеуіш фактор болды. Мәселен, ҰЭМ СК деректері бойынша, 2018 жылмен салыстырғанда 2019 жылы азық түлікке жатпайтын тауарлар (қиім, аяқ-киім, медицинаменттер, жиһаз және үйде пайдаланылатын құрылғылар) импортының нақты көлімі

құны бойынша импортқа қарағанда тез өсті. Бұл ретте елдер бойынша құрылымда Қытай мен Ресейден импорт едәуір өсті.

Жалпы инфляциялық процестерге Ресейдегі төмен инфляция ықпал етті – 2020 жылдың наурызында 2,5% РФ БҚ нысаналы бағдарында 4%. Азық-түлікке жатпайтын тауарларды тұтынуда ресейлік тауарлар импортының жоғары үлесін ескерсек, Ресейдегі инфляциялық процестердің бәсеңдеуі ішкі баға белгілеуге жағымды әсерін тигізеді.

Халыққа көрсетілетін ақылы қызметтердің баға серпіні мен тарифтері Ұлттық Банктің бағалауынан өсті (9-график)

9-график. Сервистік инфляцияның фактісі мен болжамы

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ болжамдары

2020 жылғы наурызда сервистік инфляция 2,9%-дық болжам кезінде жылдық көрсету бойынша 3,5% болды. Сервистік инфляция құрылымында 2018 жылдың соңында және 2019 жылдың басында реттелетін қызметтердің бағасын әкімшілік жағынан төмендетуден және 2019 жылғы қарашада электр энергиясына тарифтердің ұлғаюынан оң әсер болмауы жағдайында, реттелетін қызметтердің теріс үлесі қысқаруын жалғастырды. Осымен қоса, көлік қызметтерінің (әуе, теміржол, автомобиль көлігі) бағасы едәуір өсуі нәтижесінде реттелмейтін қызметтердің үлесі артқаны байқалды. Мәселен, қаңтарда Түркістан облысында тарифтер 40%-ға өсуіне байланысты қоғамдық көлік

бағасы 2,9%-ға (айлық көрсету бойынша) өсті. 2020 жылғы ақпанда әуе көлігінің бағасы бір айда

2,3%-ға қымбаттағаны байқалды.

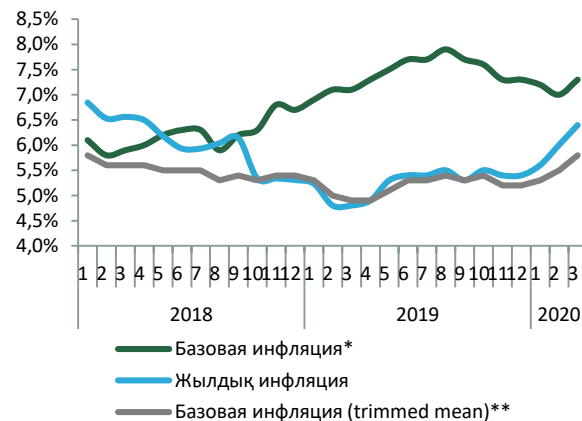
Реттелетін қызметтердің арасында 2020 жылғы қаңтар-наурызда Энергетика министрлігінің 2019 жылғы 1 қарашадан бастап энергия өндіруші ұйымдардың шекті тарифтерін орташа алғанда 15,7%-ға көтеру туралы шешіміне байланысты электр энергиясына тарифтер 3,2%-ға өсті. Электрмен қамтамасыз ету, газ бен пар беру саласындағы кәсіпорындардың рентабельдігі 2019 жылғы екінші тоқсанда жылдық көрсету бойынша 0,7%-ға, үшінші тоқсанда 3,7%-ға төмендегенін атап өткен жөн.

2019 жылғы қараша-ақпанда байқалған базалық инфляцияның баяулауы (жеміс-жидек, көкөніс, реттелетін қызметтер мен жанар-жағармай материалдарының бағасын есепке алмағанда) 2020 жылғы наурызда тоқтатылды (10-график). Мұндай үрдіс азық-түлік өнімдері мен жекелеген азық-түлікке жатпайтын тауарлардың бағасы өсуі баяулауына байланысты. Бұл ретте базалық инфляция әлі де жалпы инфляциядан асып келеді, бұл баға өсімінің төмен қарқынына не есептеуден шығарылатын тауарлар бағасы төмендеуіне байланысты.

Орташа базалық инфляцияның өсу қарқыны (бағалардың ең жоғары және ең төменгі өзгерістерінің сегіз пайызын қоспағанда) жалпы инфляциядан әлі де төмен. 2020 жылдың наурыз айында ол жылдық мәнде 5,8% - ға дейін өсті.

2018 жылғы қазаннан бастап trimmed mean базалық инфляция жалпы инфляциядан шамамен ерекшеленбейді, ол инфляцияны ұлғайтатын және инфляцияны төмендететін факторлардың жалпы инфляцияға салыстыруға келетін әсерімен байланысты.

10-график. Инфляция және базалық инфляция *

* Жеміс пен көкөністің, коммуналдық (реттелетін) қызметтердің, теміржол көлігінің, байланыс, бензин, дизель отыны және көмір бағасы ескерілмеген
 ** Бағалардың ең жоғары және ең төменгі өзгерістерінің сегіз пайызын қоспағанда, барлық тауарлар мен қызметтер
 Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ болжамдары

2-бок. Айырбастау бағамы серпінің инфляцияға көшу нәтижесін бағалау

Теңгенің Ресей рубліне және АҚШ долларына қатысты номиналды айырбастау бағамының серпінін Қазақстандағы инфляцияға ауыстыру нәтижесін айқындау үшін векторлық авторегрессия үлгілері жасалды.

Үлгі үшін эндогендік факторлар болып мына көрсеткіштер таңдалды: теңгенің Ресей рубліне және АҚШ долларына қатысты номиналды айырбастау бағамы, кең ақша массасы, өңдеу өнеркәсібіндегі баға индексі, өнеркәсіп ФКИ, өндірістік өнімнің ӨШБИ, жалпы ИФО, азық-түлік, азық-түлікке жатпайтын тауарлар мен қызметтер бағасының индексі, сондай-ақ 36 тауар тобы бойынша баға индексі.

Экзогендік факторлар ретінде: импорттық түсімдер бағасының индексі, Brent маркалы мұнай бағасы, Ресейдің ИФО, FAO баға индексі пайдаланылды. Үлгілерді құру кезінде 2011 жылғы қаңтардан бастап 2019 жылғы желтоқсан аралығындағы айлық деректермен ұсынылған уақыт қатары пайдаланылды.

Инфляцияға айырбастау бағамының серпіні әсер етуінің дәрежесін ықтимал өзгеруін анықтау үшін кеңейтілетін терезе стратегиясы (expanding window strategy) пайдаланылды. Оны пайдалану кезінде эконометриялық үлгілер әртүрлі кезеңдерде бағаланады, кейінгі кезеңдерде алдыңғы кезеңдер қамтылады. Бұл уақыт өте келе түсіндіретін айнымалылар коэффициенттерінің эволюциясын бағалауға мүмкіндік береді. Біздің жағдайымызда VAR үлгісі мына кезеңдерде бағаланды: (i) 2011 жылғы қаңтар – 2016 жылғы тамыз, (ii) 2011 жылғы қаңтар – 2019 жылғы желтоқсан аралығы.

Алынған нәтижелер айырбастау бағамын инфляцияға көшу әсерінің болуын растайды, алайда оның біртіндеп азайғанын атап өткен жөн. Номиналды айырбастау бағамы АҚШ долларына қатысты құнсыздануынан 12 айдан кейін жылдық инфляцияға жинаған әсері 2016 жылғы тамызға дейін 0,16 п.т. болды. 2019 жылды қамтитын кезең үшін ауыстыру нәтижесі 0,11 п.т. құрады (1-2-кесте).

1-кесте. Ауыстыру нәтижесі (2011 жылғы қаңтар - 2016 жылғы тамыз аралығы)

Тауар топтарының атауы	2011 жылғы қаңтар - 2016 жылғы тамыз аралығы											
	Ресей рублі						АҚШ доллары					
	өзгерістен кейінгі айлар						өзгерістен кейінгі айлар					
	1	2	3	6	9	12	1	2	3	6	9	12
Барлық тауарлар мен қызметтер (ИФО)	0,00	0,06	0,09	0,12	0,13	0,13	0,00	0,06	0,11	0,14	0,15	0,16
Азық-түлік тауарлары	0,00	0,04	0,07	0,10	0,11	0,11	0,00	0,04	0,10	0,14	0,15	0,14
Азық-түлікке жатпайтын тауарлар	0,00	0,08	0,18	0,17	0,18	0,21	0,00	0,12	0,26	0,27	0,29	0,29
Қызметтер	0,00	0,02	0,03	0,05	0,05	0,05	0,00	0,01	0,03	0,04	0,05	0,05

2-кесте. Ауыстыру нәтижесі (2011 жылғы қаңтар - 2019 жылғы желтоқсан аралығы)

Тауар топтарының атауы	2011 жылғы қаңтар - 2019 жылғы желтоқсан аралығы											
	Ресей рублі						АҚШ доллары					
	өзгерістен кейінгі айлар						өзгерістен кейінгі айлар					
	1	2	3	6	9	12	1	2	3	6	9	12
Барлық тауарлар мен қызметтер (ИФО)	0,00	0,04	0,07	0,11	0,11	0,11	0,00	0,02	0,04	0,09	0,11	0,11
Азық-түлік тауарлары	0,00	0,04	0,06	0,10	0,10	0,10	0,00	0,02	0,04	0,08	0,10	0,10
Азық-түлікке жатпайтын тауарлар	0,00	0,07	0,12	0,16	0,16	0,16	0,00	0,06	0,11	0,19	0,21	0,21
Қызметтер	0,00	0,00	0,01	0,03	0,04	0,04	0,00	0,00	0,00	0,01	0,02	0,02

Номиналды айырбастау бағамы құнсыздануынан болған күтілмеген өзгерістің инфляцияға әсері екінші айдан белгілі болады. Күтілмеген өзгерістің ең көп әсері алғашқы жартыжылдыққа келеді, бұдан кейін әсері аяқталады.

Айырбастау бағамының күтілмеген өзгерісі азық-түлікке жатпайтын тауарларға ең көп әсер етті, ол азық-түлік тауарларымен салыстырғанда тұтытуда азық-түлікке жатпайтын тауарлар импортының үлесі көп болуымен байланысты (ҚР ҰЭМ СК деректері бойынша, 2019 жылғы қаңтар-қарашада

азық-түлікке жатпайтын тауарлар импортының үлесі 59,5%, азық-түлік тауарлар импортының үлесі – 21,9% болды).

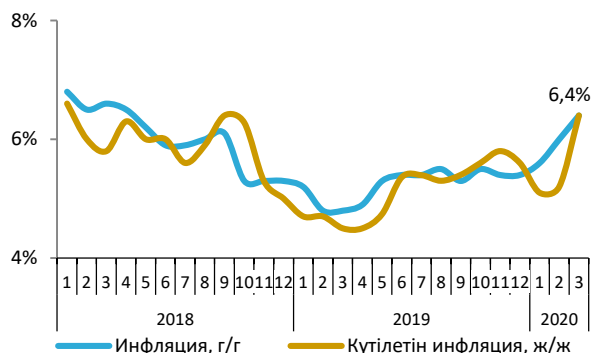
Тауарлар топтары бойынша бағалау нәтижелері бойынша (2011 жылғы қаңтар – 2019 жылғы желтоқсан) күтпеген өзгеріс (12 айдан кейін) көбінесе мына тауар топтарына әсер етті: майлар мен тоң майы (0,27 п.т.), кофе мен шай (0,19 п.т.), аяқ-киім (0,35 п.т.), дәрі-дәрмек (0,32 п.т.), сырт киім (0,3 п.т.), жиһаз заттары (0,28 п.т.), тұрмыстық құралдар (0,27 п.т.). Бағасы көбінесе акциз мөлшерлемелеріне байланысты белгіленетін алкоголь және темекі өнімдерінің айырбастау бағамының күтпеген өзгерісіне икемділігі аз.

3.2. Инфляциялық күтулер

2020 жылғы наурызда халықтың инфляциялық күтулері жоғарлағаны байқалды.

2020 жылғы наурызда бір жыл бұрын инфляцияның сандық (квантификацияланған) бағалау² 2019 жылғы қарашада 5,8%-дан өсіп, 6,4% болды (11-график).

11-график. Күтілетін инфляция

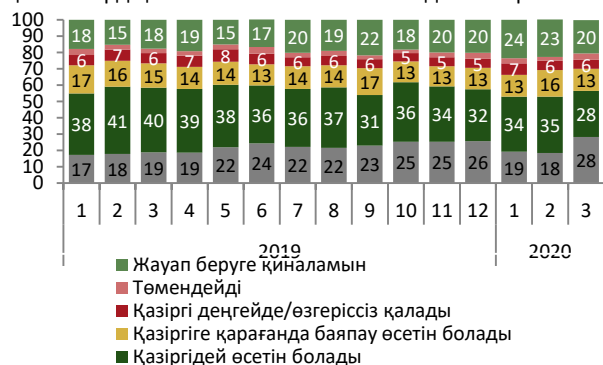

Дереккөзі: ҰЭМ СК, FusionLab

Халыққа жүргізілген пікіртерімнің нәтижелері бойынша респонденттердің 51% баға өсімінің ағымдағы қарқыны сақталуын және олардың төмендеуін күтуде (12-график).

12-график. Бір жылдан кейін баға өсуін бағалау

Сіздің пікіріңіз бойынша, жалпы алғанда, азық-түлік өнімдерінің, азық-түлікке жатпайтын тауарлардың және қызметтердің бағасы келесі 12 айда өзгере ме?

Дереккөзі: FusionLab

² Инфляциялық күтулердің квантификациялауын есептеу әдістемесі Ұлттық Банктің ресми интернет-ресурсында «Ақша-кредит саясаты» - «Инфляция және инфляциялық күтулер» бөлімінде жарияланған

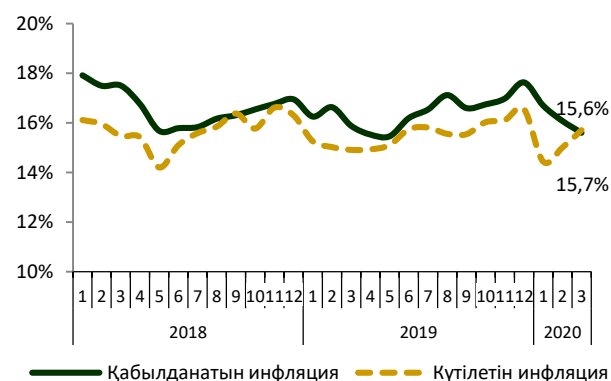
³ Қабылданатын инфляция ретінде «Сіздің пікіріңіз бойынша, өткен 12 айда тауарлар мен қызметтердің бағасы қаншалықты

Әрбір тұтынушының субъективті тауар қоржынынан қалыптасатын қабылдауға болатын инфляция³ 2019 жылғы қарашада 17,0%-дан 2020 жылғы наурызда 15,6%-ға дейін төмендеді.

Өткен айда инфляцияны бағалауда азық-түлік өнімдерінің бағасы барынша тез өскенін атаған респонденттердің жоғары үлесі сақталуда (2020 жылғы наурызда – 86%). Пікіртерімге қатысқандардың көпшілігі нан-тоқаш өнімдерінің және дәнді-дақылдардың, еттің, жемістің және көкөністің, сүт өнімдерінің бағасы өскенін атады.

Күтілетін инфляция⁴ 2019 жылғы қарашада 16,1%-дан 2020 жылғы наурызда 15,7%-ға дейін төмендеді (13-график).

13-график. Соңғы және келесі 12 айда бағаның саны бойынша өсуін бағалау

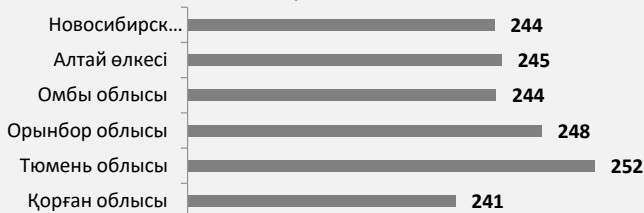
Дереккөзі: FusionLab, ҚРҰБ есептері

өсті?" деген сұрақ бойынша нәтижелердің медианалық мәні пайдаланылады.

⁴ Күтілетін инфляция ретінде «Сіздің пікіріңіз бойынша, келесі 12 айда тауарлар мен қызметтердің бағасы қаншалықты өседі?» деген сұрақ бойынша нәтижелердің медианалық мәні пайдаланылады.

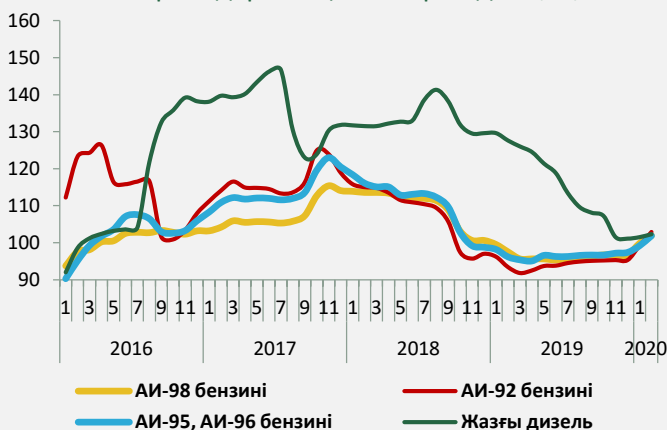
3-бок. Мұнай өнімдері нарығында баға белгілеу

1 график. 2019 жылы Ресейдің шекаралас аудандарындағы АИ-92 маркалы бензиннің теңгемен орташа бағасы *

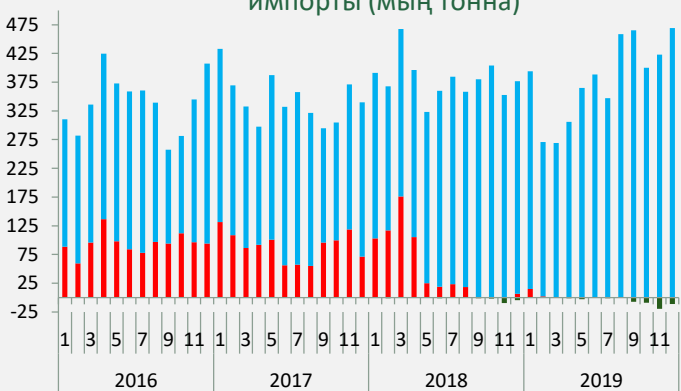
* 2019 жылдың қорытындысы бойынша теңгенің ресей рубліне жылдық орташа бағамы

2 график. Жанар-жағармай материалдарының бағалар индексі, ж/ж

Дереккөзі: ҰЭМ СК

3 график. Бензин өндірісі, экспорты және импорты (мың тонна)

Дереккөзі: ҰЭМ СК

Соңғы бірнеше жыл ішінде сұраныс факторы Қазақстандағы жанар-жағармай материалдары бағасының динамикасына ықпал ететін басты факторы болып отыр. Толық көлемде ішкі сұранысты қамтамасыз етуге мүмкіндік бермеген ішкі өндірістің жеткіліксіз көлемі жанар-жағармай материалдарының, бірінші кезекте Ресейден ішкі баға белгіленуінің тәуелділігін арттыратын. Мәселен, 2016-2017 жылдары бензинді тұтыну ішкі өндіріспен тек 72-75% өтеліп келген. Бұл ретте ел ішіндегі бензиннің және дизель жанармайының жеткіліксіздігі, отандық мұнай өнімдерінен құны тарихи айтарлықтай жоғары Ресейден импортпен өтеліп отырған. Осылайша, 2016-2017 жылдары түгелдей импорттың 90% астамы Ресей бензинінің үлесіне тиесілі болған. Ресейдің шекаралас аймақтарында бензиннің бөлшек бағасы орташа баламада литріне 240-250 теңгені құрайды, бұл Қазақстандағыдан 1,5 есе жоғары (1-график). Қазақстанда және Ресейде баға бойынша диспаритеттің бар болуы ішкі нарықта олардың өсіміне қосымша тәуекел тудырады. Сөйтіп, 2016 жылы бензиннің бағасы 7,0%-ға, ал 2017 жылы – 17,6% өсті.

2018 жылдан бастап жанар-жағармай материалының бағасы төмендей бастады. 2018 жылы бензиннің бағасы 2,8%-ға, ал 2019 жылы – 4,6%-ға төмендеді (2-график). Бұл Атырау, Павлодар және Шымкент мұнай өңдеу зауыттарын жаңғыртуынан кейін елде шығарылған мұнай өнімдерімен ішкі сұранысты толық көлемде қамтамасыз ету нәтижесі болды. Елде дизель жанармайының өндірісі 2016 жылғы 4,2 млн тоннадан 2019 жылы 4,9 млн тоннаға дейін артты. Түрлі маркалы автобензин өндірісі 2016 жылғы 2,9 млн тоннадан 2019 жылы 4,5 млн тоннаға дейін өсті. Нәтижесінде 2019 жылдың өзінде ішкі тұтыну отандық бензинмен толық қамтамасыз етілді (3-график).

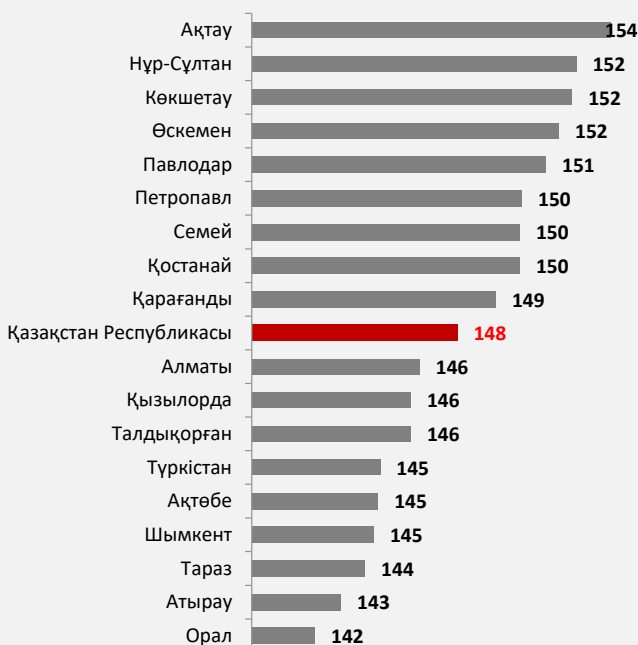
Елдің ішінде мұнай өнімдері өндірісінің біртіндеп өсуіне байланысты, бензиннің де сол сияқты дизель жанармайының да импорты 2018 жылдың екінші жартысында күрт қысқарды. Сонымен қатар, ол ЕАЭҚ-тан тыс мұнай өнімдері экспортының көлемін біраз арттыруға мүмкіндік туғызды. 2019 жылдың соңына Тәжікстанға, Ауғанстанға және Нидерланд елдеріне бензин экспортының біршама өсімі байқалды.

Осыған ұқсас жағдай дизель жанармайының нарығында байқалған болатын, өндіріс көлемі 2019 жылы 7,2% ж/ж өсті. Ішкі өндірістің артуы импорттың 2019 жылы 47,2% ж/ж қысқаруына себеп болды. Бұл ретте 2019 жылы экспорт ең төменгі мәнінде болды, 2018 жылғы 236,9 мың тоннамен салыстырғанда 43,8 мың тоннаны құрады (81,5%-ға төмендеді) (4-график). Сонымен қатар, елдегі сатылатын бензин бағасының өңірлер арасындағы айырмашылығы айтарлықтай едәуір болды. 2019 жылы ең қымбат АИ-92 маркалы бензин Ақтауда – литрі 154 теңге болды (2019 жылдағы орташа бағасы). Ең арзан бензин Атырауда және Оралда – тиісінше литрі 143 және 142 теңгеге сатылды (5-график 5).

4 график. Дизель отынының өндірісі, экспорты және импорты (мың тонна)

5 график. 2019 жылы өңірлерде АИ-92 маркалы бензиннің орташа бағасы

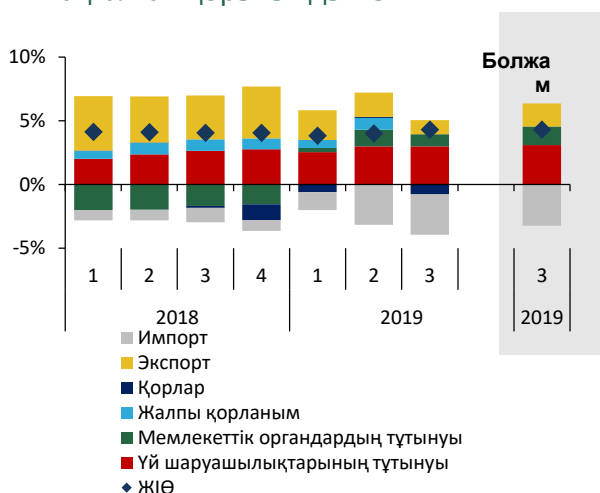
V. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ

4.1 Ішкі сұраныс

2019 жылы Қазақстан экономикасында ішкі сұраныс елеулі фискалдық импульс пен ірі инвестициялық жобаларды іске асыру аясында үй шаруашылықтары тарапынан болған сұраныстың елеулі өсуімен қолдау жасалды. Бұл ретте 2019 жылы ішкі сұраныстың кеңеюі экономикада проинфляциялық қысымды күшейтті.

2019 жылғы 9 айдың қорытындылары бойынша түпкілікті пайдалану әдісімен ІЖӨ өсуі 4,3% болды, бұл болжамды мәндерге толығымен сәйкес келеді (14-график).

14 - график. Түпкілікті пайдалану әдісімен ЖІӨ дерегі және болжамы. Құрамдауыштардың салымдары бойынша ІЖӨ-ні бөлшектеп байланыстыру, ж/ж жинақталған қорытындымен

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері, ҚРҰБ болжамдары

Үй шаруашылықтарының тұтынуы мен импорттың құрылымы бөлігінде іс жүзіндегі серпіні күтілуіне сай келді (болжанған 6,2% және 11,0%-ға тиісінше 6,0% және 10,8%-ға өсім). Сонымен қатар, экспорт, мемлекеттік басқару органдарының тұтынуы және жалпы жинақтаудың фактісі мен өсу қарқыны болжамы арасында ауытқушылықтар байқалды. Экспорт пен мемлекеттік басқару органдарының тұтынуының өсу қарқынының баяулауы жалпы

жинақтаудың аса жоғары өсімімен орны толтырылды.

Халықтың нақты ақшалай кірісінің және тұтынушылық кредиттеудің өсуі қолдау болған үй шаруашылықтарының тұтыну шығыстары экономика өсіміне негізгі үлесін қосты. 2019 жылы 9 айда тұтыну шығысы жылдық мәнінде 6,0%-ға өсті.

2019 жылдың қорытындысы бойынша нақты кіріс өсімі 5,5%, нақты жалақы өсімі – 8,9% құрады.

Сондай-ақ 2019 жылдың 9 айдағы қорытындысы бойынша ЖІӨ өсіміне мемлекеттік басқару органдарының тұтынуына шығыстың 10,2%-ға ұлғаюы жағымды үлесін қосты (болжам – 15%). Негізгі драйверлері мемлекеттік басқару органдары қызметкерлерінің еңбегіне ақы төлеу шығысының және тауарлар мен қызметтер сатып алу шығысының өсімі болды.

2019 жылдың үшінші тоқсанында мемлекеттік басқару органдарының тұтыну қарқынының оның прокси-көрсеткіші – мемлекеттің ағымдағы шығыстарымен ауытқушылықтары байқалды. Мемлекеттің ағымдағы шығысының өсімі 22,6% (атаулы мәнінде) болып тұрғанымен ҰШЖ-да мемлекеттік басқару органдарының тұтынуы 2019 жылғы екінші тоқсандағы 24,3%-дан 2019 жылғы үшінші тоқсанда 4,8%-ға дейін бәсеңдегенін көрсетті. Мемлекеттің ағымдағы шығысына еңбекке ақы төлеу бюджетінің шығысы және тауарлар мен қызметтер сатып алу бюджетінің шығысы кіреді. Жыл басынан мемлекеттік сектордағы еңбекақы төлеуінің өсуіне байланысты және тауарлар мен қызметтерді сатып алуға бюджет шығысының қалпына келуіне қарай, 2018 жылғы бюджет тапшылығын төмендету іс-шаралары аясында ұзақ қысқартудан соң ағымдағы шығыстардың біртіндеп үдей түскені байқалды. 9 айдың қорытындысы бойынша 4,1% болжамымен нақты экспорттың өсімі 2,5%-ға дейін баяулады. Болжамды құру кезінде 2019 жылдың үшінші тоқсанында мұнай және газ

конденсатын өндіруді қалпына келтіру жағдайында (тоқсанына алдыңғы жылдың тиісті тоқсанына 2,7%-ға өсім) экспорт өсімі өзінің ағымдағы қарқынын сақтап қалады деп көзделген болатын.

Алайда мұнай өндірісінің өсуіне қарамастан, мұнайдың және газ конденсатының экспорты 2019 жылдың 9 айының қорытындысы бойынша құндық және заттық мәнінде тиісінше 10,8% және 3,1%-ға қысқарды.

Сонымен қатар экспорттың бәсеңдеуі қара метал экспортының қысқаруынан туындаған болатын (2019 жылдың 9 айының қорытындысы бойынша құндық мәнінде 17,4%-ға төмендеді). Экспорт серпініне түрлі түсті металдар мен астық экспортының ұлғаюы қолдау болды (2019 жылдың 9 айының қорытындысы бойынша құндық мәнінде тиісінше 4,0% және 9,6%-ға өсті).

Тұтынушылық және инвестициялық сұраныстың жағымды серпіні тауарлар мен қызметтердің импорты өсімінің жоғары қарқынына себеп болды, 2019 жылдың 9 айының қорытындысы бойынша ол нақты мәнінде 10,8% құрады.

Төлем балансы статистикасының қорытынды деректері бойынша, 2019 жылы таза экспорттың теріс серпіні сақталды. Мұнай, қара және түрлі түсті металдың экспорты қысқаруына байланысты құндық мәніндегі экспорт 3,4%-ға төмендеді. Импорт жоғары өсу қарқынын сақтап қалды және 13%-ға ұлғайды. Импорт құрылымында аралық тауарлардан басқа тауарлардың барлық топтары бойынша өсім байқалды.

Статистика комитетінің соңғы деректері бойынша 2020 жылғы қаңтар-ақпанда сыртқы сауда айналымының 4,4% – ға, оның ішінде экспорт 8,3% - ға қысқарғаны байқалды. Сонымен қатар импорт 4,2% - ға өсті. Экспорттың қысқаруы қаңтар айында (19% - ға қысқару) орын алды, ақпан айында экспорттың өсуі қалпына келді (2019 жылдың ақпанына қарағанда 5,3% - ға өсті).

2020 жылғы қаңтар-ақпанда тауар құрылымында мұнай экспортының нақты көлемі 2,7% – ға, оның ішінде Италияға – 7,7% – ға, Францияға – 62,4% - ға, Швейцарияға-25,3% - ға, Оңтүстік Кореяға-42,3% - ға төмендеуі байқалды. Бұл ретте, экспортқа шығарылатын мұнайдың 12% - ы жіберілген Нидерландыға экспорттың қалпына келіп өсім байқалды (өсім 48%).

Сондай-ақ, 2020 жылғы қаңтар – ақпанда түсті металдардың экспорты (физикалық көлемі), соның ішінде: мыс – 14,6% – ға, алюминий-35,1% - ға, мырыш-90% - ға қысқарды. Отандық түсті металдардың негізгі тұтынушысы Қытай болса да, ағымдағы қысқару мыс бойынша Түркия мен БАӘ-ге, сондай-ақ Италияға алюминий экспортының төмендеуімен байланысты болды. Бұл ретте 2020 жылдың қаңтар-ақпан айларында өндірістің төмендеуі аясында Қытай Қазақстаннан мырыш сатып алуды тоқтатты (2019 жылы олар қазақстандық мырыштың 83% - ын сатып алды).

Импорт 2020 жылғы ақпанда жыл басымен салыстырғанда (қаңтар – 6,7% өсім) өсу қарқынын баяулатты. Тауар құрылымында құрылыс материалдарының, сүректің, машиналардың, жабдықтардың, көлік құралдары мен аспаптардың, сондай-ақ киім мен аяқ киімнің құндық импортының төмендеуі байқалды.

2019 жылдың 9 айының қорытындысы бойынша жалпы жинақтау 4,2% болжамымен 8,9%-ға артты. Негізгі капиталды жинақтаудың өсуі нәтижесінде (12,9%-ға) жалпы жинақтаудың айтарлықтай ұлғаюы байқалды. 2019 жыл бойына экономикада өнеркәсіптегі, көліктегі ірі инфрақұрылымдық жобалардың іске асырылуымен, құрылыс жұмыстары мен тұрғын үй құрылысының өсуімен қамтамасыз етілетін жоғары инвестициялық белсенділік сақталды. Жыл қорытындысы бойынша негізгі капиталға инвестициялардың өсімі 8,5% құралды (15-график).

15-график. Инвестициялық белсенділік көрсеткіштері, ж/ж жинақталған қорытындымен

Жалпы жинақтау бойынша болжамның фактіден ауытқуы жыл бойына негізгі капиталға инвестициялар өсімінің бәсеңдеуіне байланысты болды (2019 жылдың бірінші жартыжылдығында 11,7%-ға, 2019 жылдың 9 айында – 9,7%-ға өсім). Экономикадағы қорлардың елеулі қысқаруының жалғасуы жалпы жинақтау өсімінің тежеуші факторы болды. ҚРҰБ есебі бойынша ауыл шарушылығында, тау-кен қазу және өңдеу өнеркәсіптерінде қорлардың төмендеуі байқалды. Одан басқа, 2019 жылы машиналарға, жабдыққа және көлікке инвестициялардың 2,4%-ға қысқаруы байқалды, ал пайдалануға енгізілген негізгі құралдардың көлемі 2018 жылмен салыстырғанда 61,6%-ға төмендеді.

2020 жылы қаңтар-ақпанда негізгі капиталға инвестициялар өсу қарқыны құрылысқа (53,3%-ға), көлікке (35,6%-ға), өңдеу өнеркәсібіне (9,7%-ға) және саудаға (27,2%-ға) инвестициялардың қысқаруы және тау-кен өндірісіндегі төмен қарқын нәтижесінде 3,1%-ға дейін баяулады. Өз кезегінде, мемлекеттік басқару мен қорғаныста (4,3 есе), сумен жабдықтауда (2,4 есе), жылжымайтын мүлікпен операцияларда (57% - ға), ақпарат пен байланыста (24,6% - ға) және жылжымайтын мүлікпен операцияларда (26,3) инвестициялар оң үлес қосты.

Негізгі капиталға инвестициялар шығындарының түрлері бойынша құрылыс саласының өсуі аясында негізгі үлес ғимараттар мен құрылыстарды салуға және күрделі жөндеуге арналған шығыстар (30,4% - ға) қосты. Сонымен бірге, машиналарға, көлік пен жабдықтарға (7,6% – ға) инвестициялардың өсу қарқынының қалпына келгені байқалды, бұл ретте жаңа енгізілген негізгі құралдар көлемінің өсуі 74% – ды құрады, оның ішінде тау-кен өндіру саласында-2,4 есе, өңдеу өнеркәсібінде-3,7 есе. Сонымен бірге 2019 жылы елеулі үлес қосқан өзге де шығыстар теріс динамиканы көрсетті (27,8% - ға төмендеу).

Тұрғын үй құрылысына жасалған инвестициялар белсенді түрде ұлғаюын жалғастыруда, және 2020 жылғы қаңтарда инвестициялар өсімі 10,5% құрайды.

2019 жылы тұрғын үй құрылысына 1423 млрд теңге жұмсалды, бұл 2018 жылғымен салыстырғанда 16,9% көп.

2019 жылы тұрғын үй ғимараттарының жалпы көлемінен 13,13 млн ш. м. пайдаланысқа енгізілді, бұл 2018 жылғымен салыстырғанда 4,9% көп. 2019 жылы

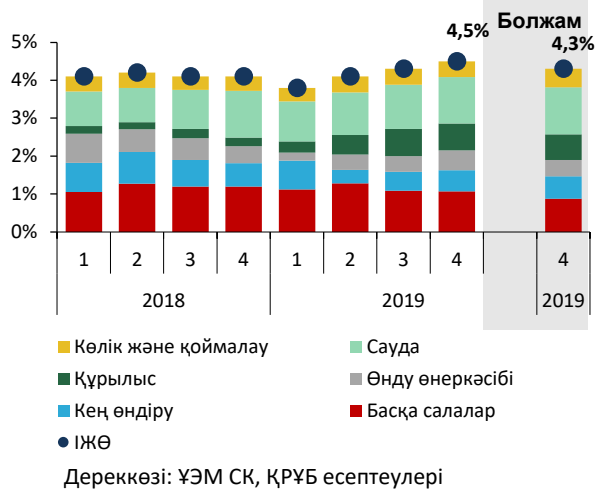
2019 жылы Нұр-Сұлтан қ. қоспағанда басқа барлық өңірлерде тұрғын үйді енгізу өсімі байқалды, онда бұл көрсеткіш жылдық мәнінде 24,6%-ға қысқарды.

4.2 Ішкі ұсыныс

2019 жылы Қазақстан экономикасы тұрақты дамуымен ерекшеленуін жалғастырды. Өндіріс құрылымы айтарлықтай өзгерген жоқ, қызмет секторы экономиканың негізгі драйвері болуып қалуын жалғастырды.

2019 жылдың қорытындысы бойынша ЖІӨ іс жүзіндегі серпіні Ұлттық Банктің күтілгенінен 0,2 т.ш жоғары болып қалыптасты, оған өңдеу өнеркәсіп салаларындағы құрылыс жұмыстары мен өндіріс көлемінің өсу қарқынының үдеуі сепбеп болды (16-график).

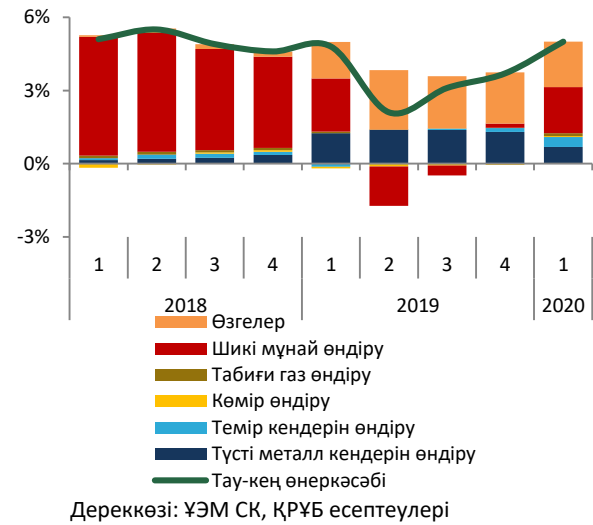
16-график. Өндіру әдісімен ЖІӨ дерегі мен болжамы. Салаларының қосқан үлесі бойынша ЖІӨ декомпозициясы, ж/ж жинақталған қорытындымен

2019 жылы 2017-2018 жылдармен салыстырғанда тау-кен қазу өнеркәсібінің өсу қарқынында, бірінші кезекте шикі мұнай өндірісінің өсуі баялау есебінен бәсеңдеуі байқалды. Басты себебі 2016 жылдың аяғында Қашаған кен орнында жұмыстардың басталуы болды, ол 2017-2018 жылдары мұнай өндірісінің көлемін айтарлықтай арттыруға мүмкіндік берді.

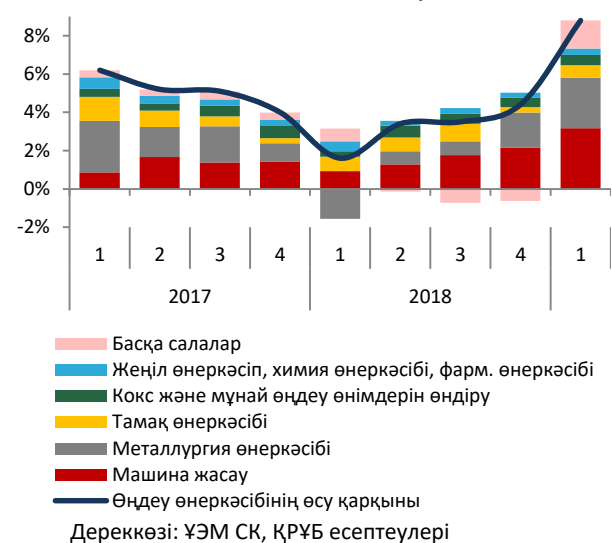
2020 жылдың қаңтар-наурызында тау-кен өнеркәсібінің өсу қарқыны 5,0% құрады. Кен өндіру өнеркәсібінің өсуіне шикі мұнай мен газ конденсатын өндіру көлемінің 2,4%-ға және 4,3%-ға өсуі, тиісінше оң үлесін қосты. Бұдан басқа, көмір мен лигнит өндіру көлемінің ұлғаюы (2019 жылдың қаңтарынан бастап алғаш рет өсім 1,8%-ды құрады), металл кендері, атап айтқанда темір кендері (өсім 22,2%-ға) және түсті металл кендері ұлғаюы (8,1%-ға өсті) тау-кен өнеркәсібіне оң әсерін тигізді (17-график).

17-график. Тау-кен өнеркәсібінің декомпозициясы. Салалардың өсімге салымы, ж/ж жинақталған қорытындымен

Өңдеу өнеркәсібі 2020 жылдың қаңтар-наурызында 8,8%-ға өсті. Өсімге негізгі үлес машина жасаудағы өндіріс көлемінің артуы енгізді (автомобильдер, тіркемелер мен жартылай тіркемелер өндірісін арттыру есебінен 30,4%-ға). 2019 жылдың соңында қысқарғаннан кейін тамақ өнімдері өндірісінің 2,2%-ға өсуі байқалды. Құрылыс материалдарын (22,7%-ға), металл конструкцияларын (31,6%-ға), фармацевтикалық өнімдерді (32,2%-ға), қағаз және қағаз өнімдерін (19,6%-ға) өндіру көлемдері өсті (18-график).

18-график. Өңдеу өнеркәсібінің декомпозициясы. Салалардың өсімге салымы, ж/ж жинақталған қорытындымен

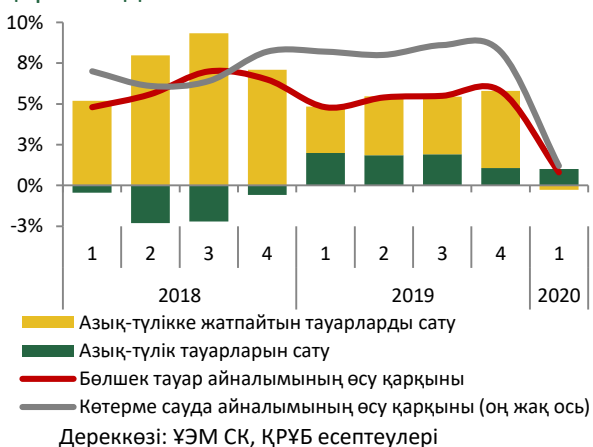
2020 жылдың қаңтар-наурызында құрылыс жұмыстарының көлемі нақты мәнде 11,7%-ға өсті. Өсудің жоғары қарқыны негізінен өнеркәсіп объектілерін, тұрғын үй ғимараттарын және инженерлік құрылыстарды салу мен жөндеумен байланысты. Өңірлер бөлінісінде құрылыс жұмыстары көлемінің барынша өсуі Қарағанды (50,8%-ға өсті), Батыс Қазақстан (22,9%-ға өсті) және Атырау облыстарында (19,3%-ға өсті) байқалды.

COVID-19 пандемиясының әсері қызмет көрсету секторына ішінара әсер етті. Енгізілген карантиндік шаралар мен шектеулер көтерме және бөлшек сауда көлемінің бәсеңдеуіне себепші болды. Мәселен, 2020 жылдың бірінші тоқсанында сауда өсімінің қарқыны жылдық мәнде 1%-ға дейін баяулады.

2020 жылдың бірінші тоқсанында бөлшек сауда көлемінің өсуі 0,8%-ға дейін баяулады. Бөлшек сауданың азаюы Нұрсұлтан қалаларында 7,4%-ға, Алматы қалаларында болды, Атырау облысында 0,1%-ға өсті. Бұл ретте азық-түлік тауарларының бөлшек саудасы 3,0%-ға өсті, азық-түлік емес тауарлар 0,4%-ға қысқарды.

Көтерме сауда 1,2%-ға өсті, оның құрылымында азық-түлік тауарларының саудасы 12,5%-ға төмендеді, азық-түлік емес тауарлар 5,9%-ға өсті (19-график).

19-график. Бөлшек тауар айналымы өсімінің құрылымы және көтерме тауар айналымының өсу қарқыны, ж/ж өспелі қорытындымен

2020 жылдың қаңтар-наурызында көлік қызметінің көлемі 1,3%-ға қысқарды. Көлік құрылымында коммерциялық тасымалдаумен айналысатын жеке кәсіпкерлердің жүк айналымы көлемін бағалауды ескере отырып, жүк айналымының көлемі 1,4%-ға азайды. Көліктің жолаушылар айналымының 4,1%-ға төмендеуі автомобиль және темір жол көлігінде жолаушылар ағынының қысқаруына байланысты болды.

4.3 Еңбек нарығы

2019 жылдың төртінші тоқсанында жалдамалы жұмысшылардың өсу және жұмыссыз халықтың қысқару нәтижесінде жұмыспен қамту көрсеткіштері жақсарды. Сонымен қатар, еңбек өндірісінің өсу қарқынының бәсеңдеуімен жалақының өсуі жеделдегені экономикада проинфляциялық тәуекелдер туғызады.

2019 жылдың төртінші тоқсанында бір уақытта жұмыспен қамтылған халық саны (0,7%-ға) ұлғайғаны және жұмыссыз халықтың саны (0,1%-ға) қысқарғаны есебінен жұмыс күшінің өсімі 0,7% құрады. Жұмыс күшінің өсіміне 25-тен 34 жас аралығындағы еңбекке қабілетті халықтың қысқаруы жалғасып жатқаны (6%-ға) тежеуші әсерін тигізуде. Мұндай серпін демографиялық үдерістердің ерекшеліктеріне, атап айтқанда саны жағынан аз 1990 жылдары туылғандардың жұмыс күшінің құрамына қосылуына байланысты болып отыр.

Жұмыспен қамтылған халықтың құрылымында жалдамалы жұмысшылар басым. 2019 жылғы төртінші тоқсанда олардың үлесі 76% құрады, оның 57%-ы ірі және орта кәсіпорындарда жұмыс істейді. Ірі және орта кәсіпорындардағы жұмысшылардың саны 2019 жылғы төртінші тоқсанда сауда, құрылыс, денсаулық сақтау және білім беру секторындағы жұмысшылар санының өсуіне байланысты жылдық мәнінде

1,1%-ға өсті. Бұл ретте ауылшаруашылық, орман және балық шаруашылығындағы ірі және орта кәсіпорындарда, мемлекеттік басқаруда

жұмыс істейтін жалдамалы жұмысшылардың саны қысқара берді. Тұтастай алғанда экономикада (шағын кәсіпорындарды қосқанда) жалдамалы жұмысшылар саны 2019 жылғы төртінші тоқсанда 0,5%-ға өсті.

Өз бетінше жұмыспен қамтылған халық саны жылдық мәнінде 1,3%-ға өсті. Сонымен бірге нәтижелі өзін-өзі жұмыспен қамтығандардың ұлғаюы және нәтижесіз өзін-өзі жұмыспен қамтығандардың шамалы қысқаруы байқалады.

2019 жылғы төртінші тоқсанда нақты жалақының өсуі (шағын кәсіпорындарды қоспағанда) 9,9%-ға дейін жеделдеді, бұл ЕТЖ-ның 1,5 есе ұлғаюымен, бюджеттік қызметкерлердің жалақысын көтеруге бюджеттік шығыстардың ұлғаюымен және нақты сектордағы жалақы қорының

12%-ға артуымен байланысты. Жалақының өсуіне негізгі үлесті мемлекеттік секторға жалақы төлеуге бюджеттік шығыстардың ұлғаюы құрайды, ол 2019 жылы төртінші тоқсанда 30,4%-ға өсті. Салалар бөлігінде нақты жалақының төмендеуі тек қызметтердің басқа түрлерін көрсету салаларында байқалды.

2019 жылғы 9 айдың қорытындысы бойынша экономикада жалақының өсу қарқынының еңбек өнімділігінің өсу қарқынынан озып кету тенденциясы сақталды (20-график). Еңбек өнімділігі 3,8%-ға өсті, оның ішінде тауар өндірісі саласында 4,3%-ға, қызмет көрсету саласында 2,4%-ға өсті.

20-график. Нақты жалақы және 2019 жылғы 9 айдың қорытындысы бойынша еңбек өнімділігі, ж/ж жиынтық қортындымен

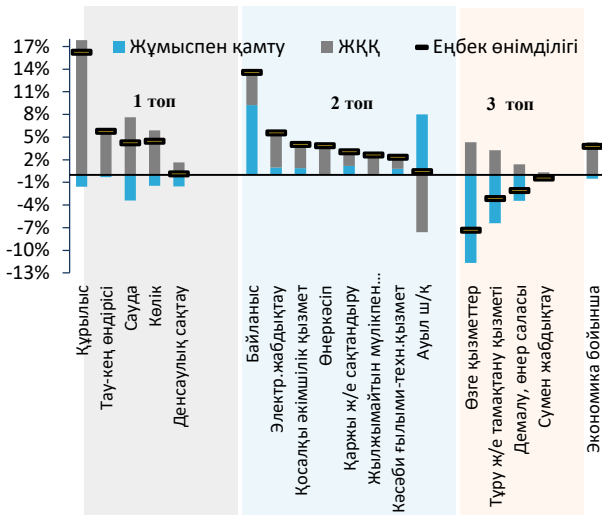
Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ

Өнімділіктің өсуі салаларда жұмысшылар санын ұстап тұру немесе қысқарту кезінде қосылған құнның өсуіне байланысты болды (21-график). Сонымен, бірінші топтағы секторларда (құрылыс, тау-кен қазу өнеркәсібі, сауда, көлік және денсаулық сақтау) салада жұмыспен қамтылудың өсуі кезінде жалпы қосылған құнның тез өсуі байқалды.

Екінші топтағы секторларда (ақпарат және байланыс, электрмен жабдықтау, қаржылық және сақтандыру қызметі, өңдеу өнеркәсібі) еңбек өнімділігінің өсуі жұмыспен қамтылудың төмендеуі кезінде жалпы қосылған құнның өсуімен қатар жүрді.

Үшінші топта жалпы қосылған құнның өсу қарқынымен салыстырғанда жұмыспен қамтылудың қарқынды өсуі нәтижесінде еңбек өнімділігінің төмендеуі байқалды.

21-график. 2019 жылғы 9 айдағы жұмыспен қамту* мен ЖҚҚ өзгерістерінің еңбек өнімділігіне қосатын үлесі

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ

*- Жұмыспен қамтудың өзгеру қарқыны қарама-қарсы белгімен қабылданды, өйткені өзгермеген ЖҚҚ кезінде жұмыспен қамтудың өсуі еңбек өнімділігіне төмендеуіне әкеледі.

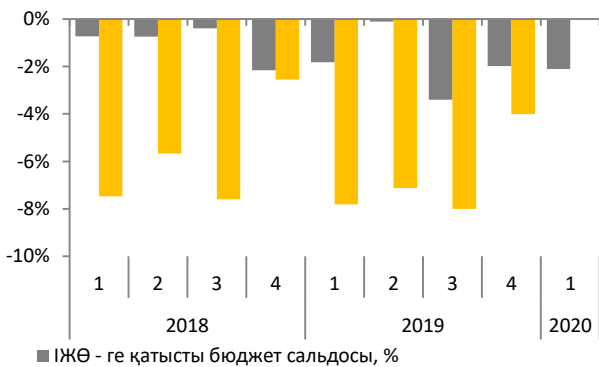
4.4. Фискалдық саясат

2020 жылдың бірінші тоқсанында экономикадағы инфляциялық қысымның сақталуын айғақтай отырып, фискалдық серпін оң болды.

Бюджет шығындарының неғұрлым жоғары өсу қарқыны бюджет тапшылығының 276,5 млрд. теңгеге дейін немесе ЖІӨ-нің 2,1%-ын ұлғайтуға ықпал етті (22-график).

Бюджет тапшылығының өсуі, бірінші кезекте, жылдық мәндегі кірістерден шығыстардың озыңқы өсуіне байланысты.

22-график. Республикалық бюджеттің жалпы және мұнайға жатпайтын сальдосы

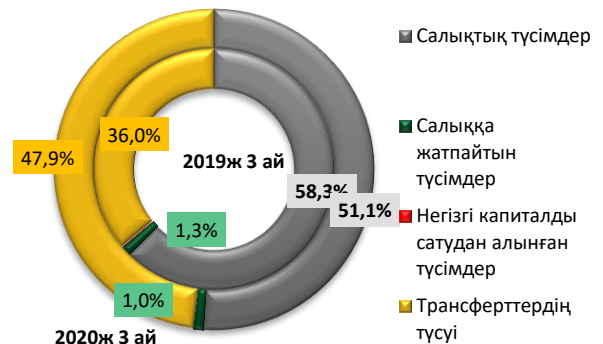
Дереккөзі: ҚР Қаржы министрлігі, ҚРҰБ есептеулері

2020 жылғы қаңтар-наурызда республикалық бюджетке 1 288 млрд. теңге сомасында ресми трансферттер түсті, ал 2019 жылы трансферттер 882,6 млрд. теңгені құрады.

Республикалық бюджеттің кірісі 2020 жылғы бірінші тоқсанында 9,8%-ға өсті, 2,7 трлн. теңгеге немесе ЖІӨ-нің 20,4%-ы өсті (23-график). Өсудің негізгі себебі ресми трансферттердің 46%-ға өсуі болды (бюджет кірістеріндегі үлесі 47,9%-ды құрады).

Коронавирустың таралуын болдырмау шеңберінде енгізілген шектеу шаралары аясында 2020 жылдың бірінші тоқсанында 2019 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда салықтық (10,3%-ға) және салықтық емес (14,0%-ға) түсімдер төмендеді.

23-график. Республикалық бюджет кірістерінің құрылымы

Дереккөзі: ҚР Қаржы министрлігі

Республикалық бюджеттің шығыстары 2020 жылдың қаңтар-наурыз айларында 2019 жылмен салыстырғанда 14,0%-ға өсіп, 2,8 трлн.теңгені құрады. Фискалдық саясат көбінесе ағымдағы сұранысты кеңейтуге бағытталған, бұл туралы бюджеттің күрделі шығындарынан ағымдағы шығындардың озыңқы өсуі куәландырады. Республикалық бюджет шығыстарының өсуіне денсаулық сақтау – 13,9%-ға өсу (шығыстардың жалпы көлемінің үлесі 13,4%), әлеуметтік көмек және әлеуметтік қамсыздандыру – 14,9%-ға (үлесі – 30,1%), борышқа қызмет көрсету – 16,3%-ға (үлесі – 7,5%) және білім беру-42,7%-ға (үлесі-7,6%) сияқты баптар негізгі үлесін қосты.

VI. ҚАРЖЫ НАРЫҒЫНЫҢ ДАМУЫ

5.1 Ақша нарығы

Өтімділік профицитінің өсуі ақша нарығының мөлшерлемелеріне әсер етуді жалғастыруда. Бұл ретте наурызда энергия ресурстарына бағалардың күрт төмендеуі және коронавирус пандемиясының таралуы жағдайында макроэкономикалық жағдайдың нашарлауы ақша нарығындағы теңгелік өтімділікке сұраныстың артуына алып келді. Дегенмен, Ұлттық Банктің өтімділікті реттеу жөніндегі операциялары базалық ставканың нысаналы дәлізінің ішінде ақша нарығының ставкасын сақтауға мүмкіндік берді.

Ақша нарығындағы жағдай құрылымдық өтімділік профицитінің әсерінен дамуды жалғастырды. Артық өтімділіктің өсуі 2020 жылдың басында банктерге уақытша бос бюджет қаражаттарының түсуімен байланысты. Артық өтімділік қысқа мерзімді ноттар, тікелей репо, сондай-ақ депозиттік операциялар, оның ішінде депозиттік аукциондар арқылы алынады.

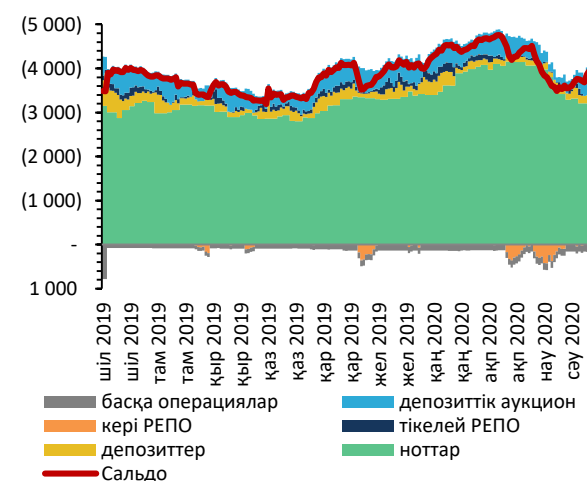
2020 жылғы наурызда валюта нарығының құбылмалылығы аясында АҚШ долларының пайдасына конверсиялық операциялардың өсуі ақша нарығындағы теңгелік өтімділікке сұраныстың артуына алып келді.

Наурызда теңгелік өтімділікке сұраныстың артуынан ноталар көлемінің қысқаруы Ұлттық банктің операциялары бойынша ашық позицияның төмендеуіне ықпал етті.

Өтімділіктің негізгі көлемі Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноттарымен, негізінен 6 және 12 айлық ноттарымен алынады. Алайда, 28 күндік ноттар бойынша ашық позициялардың ұлғаюы аясында 6 және 12 айлық ноттардың үлесі 2019 жылғы үшінші тоқсанда 78%-дан 2020 жылғы наурыз айының соңында 67%-ға дейін төмендеді (24-график).

2019 жылғы қазан айының ортасынан бастап своп және репо операциялары арқылы Ұлттық Банктің ұлттық валютадағы өтімділікті ұсыну және алу туралы қосымша терезенің ашылуы Ұлттық Банктің негізгі сессияға қатысу үлесінің 2019 жылғы қазандағы орташа 35%-дан ағымдағы жылдың қаңтар айында орташа есеппен 14%-ға дейін төмендеуіне және сәйкесінше неғұрлым нарықтық мөлшерлемелердің қалыптасуына ықпал етті. Бұл ретте ақпан айының соңынан наурыз айы аралығында дейін ақша нарығындағы жағдайды тұрақтандыру үшін Ұлттық Банк негізгі сессияда өтімділікті ұсынды. Оның қатысу үлесі орта есеппен екі айда шамамен 25% құрады.

24-график. Ішкі нарықтағы Ұлттық Банктің операциялары бойынша ашық позиция

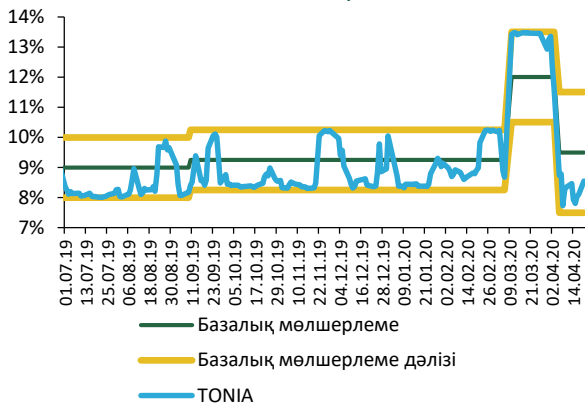
Дереккөзі: ҚРҰБ

Ұлттық Банк қабылдаған шаралардың нәтижесінде TONIA базалық мөлшерлемеге жақын қалыптасты. TONIA базалық мөлшерлемеден асып кеткен қысқа мерзімді кезеңдер салық төлемдері кезінде теңгемен қарызға алуға деген сұраныстың артуына байланысты болды.

Наурыз айында теңгелік өтімділікке сұраныстың өсуі TONIA ставкасының пайыздық дәліздің жоғарғы шекарасында қалыптасуына ықпал етті. Ішкі нарықтағы ахуалдың тұрақтануына қарай, теңгелік өтімділікке деген сұраныс азайды. Бұл ақша нарығындағы ставкалардың төмендеуіне әкелді. Базалық ставканың 6

сәуірден бастап 9,5% - ға дейін төмендеуінен кейін TONIA базалық ставканың деңгейі мен пайыздық дәліздің төменгі шекарасы арасында қалыптасты (25-кесте).

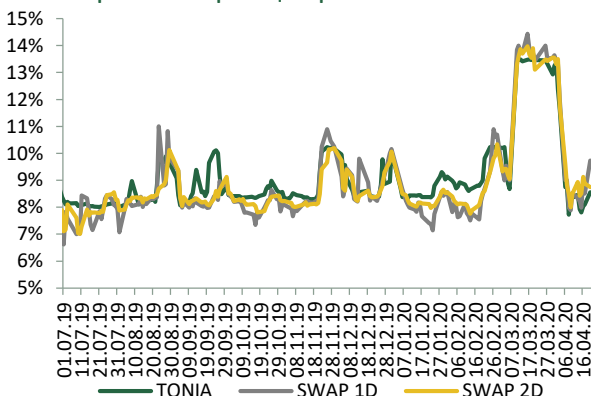
25-график. Пайыздық мөлшерлемелер дәлізі және TONIA мөлшерлемесі

Дереккөзі: ҚРҰБ, ҚҚБ

Своп нарығының мөлшерлемелері 2019 жылғы қазан-желтоқсан айларында TONIA мөлшерлемесіне жақын қалыптасты. Алайда 2020 жылғы қаңтар-ақпанда репо нарығында теңге өтімділігіне сұраныстың өсуі әсерінен TONIA мөлшерлемесі мен своп арасындағы спрэдтің кеңеюі байқалды. Наурыз-сәуір айларында спрэд тарылды (кесте 26).

26-график. Ақша нарығы мөлшерлемелерінің серпіні

Дереккөзі: ҚҚБ

Ақша нарығының барлық сегменттеріндегі базалық мөлшерлеме импульсінің трансмиссиясы салыстырмалы деңгейлерде болады. Трансмиссиялық тетіктің пайыздық арнасының тиімділігін

арттыруға бағытталған Ұлттық Банктің шаралары төменгі шекараға жақын TONIA мөлшерлемесі бойынша мәмілелер шоғырлануының төмендеуіне әкелді.

5.2 Валюта нарығы

2019 жылғы желтоқсан – 2020 жылғы ақпанда ішкі валюта нарығына Covid-19 коронавирус пандемиясының әлемдік экономикаға теріс әсерінен қорқу жағдайында сыртқы сектордағы құбылмалылықтың жоғарылауы әсер етті.

Сонымен қатар, жағдайды тұрақтандыруға бейрезиденттер тарапынан мемлекеттік бағалы қағаздарға портфельдік инвестициялардың ағылып келуі түріндегі шетел валютасының қосымша көздері және Ұлттық қордың кепілдендірілген трансферттерді бөлуге арналған валюталық активтерді айырбастау операциялары ықпал етті.

Наурыздың басында ОПЕК+ мүше елдердің мұнай өндіруді азайту туралы мәміленің талаптары бойынша келіспеушіліктеріне байланысты сыртқы тауарлық және қор нарықтарында ахуал нашарлады, бұл ішкі валюта нарығына қысым жасады.

2020 жылғы қаңтар-ақпан айларында халықаралық қаржы және тауар-шикізат нарықтарында құбылмалылықтың жоғарылауы байқалды. Мұнай бағасы 2019 жылдың соңында барреліне 66 АҚШ долларынан 2020 жылғы ақпанда барреліне 50,5 АҚШ долларына дейін 23,5%-ға төмендеді. Әлемдік экономикалық өсудің ықтимал баяулауы туралы алаңдаушылықтың артуы Қазақстанның сауда серіктестері - елдердің валюталарына әсер етті. Қарастырылып отырған кезең үшін (2020 жылғы қаңтар - ақпан) Ресей рублі АҚШ долларына қатысты 8,2%, еуро - 1,7%, юань - 0,4% әлсіреді.

Ішкі факторлар сыртқы келеңсіз әсерлердің нәтижесін теңестірді. 2019 жылғы желтоқсаннан бастап 2019 жылғы желтоқсаннан бастап әлемдік

инвесторлардың теңге бағалы қағаздарына салуы нәтижесінде шетел валютасының ағылып келуі байқалды. Бейрезиденттердің Ұлттық Банктің ноттарына портфельдік инвестициялары 2019 жылғы қыркүйектің соңындағы 61,8 млрд теңге немесе 159,3 млн АҚШ долларымен салыстырғанда 2020 жылғы ақпанның соңында 273 млрд теңге немесе 716,0 млн АҚШ долларын құрады.

Ұлттық қордың валюталық активтерін кепілдендірілген трансферттерге айырбастау операциялары тағы бір валюта көзі болды. 2020 жылғы қаңтар-ақпанда трансферт бөлу үшін Қазақстан қор биржасындағы айырбастау көлемі 951,9 млн АҚШ долларын немесе 360,9 млрд теңгені құрады.

Теңгені қосымша қолдау экспортшылардың салық міндеттемелерін өтеу үшін валюталық түсімдерін сатуы арқылы жүзеге асырылды.

2019 жылғы желтоқсанда – 2020 жылғы ақпанда теңгенің биржалық бағамы АҚШ долларына қатысты 1,3%-ға нығайып, бір АҚШ доллары үшін 375,94-тен 387,37 теңгеге дейін өзгерді. Минималды және максималды мәндер арасындағы айырмашылық 3,0% құрады (29-график).

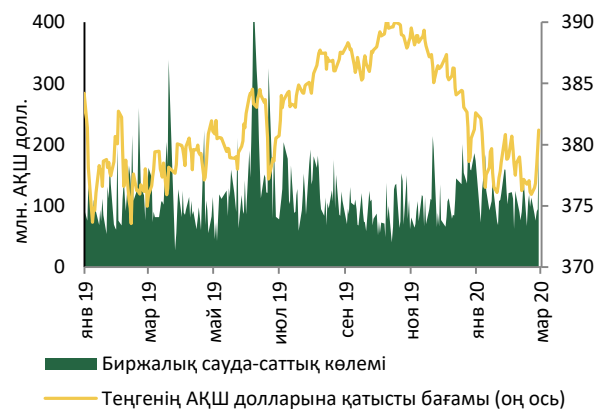
2020 жылғы наурыздың басында ОПЕК+ қатысушылары арасында мұнай өндіруді шектеу туралы келісімнің болмауы мұнай бағасының күрт төмендеуіне әкелді. Оның баға белгіленімі 2020 жылғы наурыз айында қорытынды бойынша барреліне 22,7 АҚШ долларына дейін 2,2 есе төмендеді. Нәтижесінде мұнай экспорттаушы елдердің валюталарының едәуір әлсіреуі байқалды, оның ішінде Ресей рублі 17,3% -ға бір АҚШ долларына 78,6 рубльге дейін әлсіреді.

Сыртқы жағдайлардың нашарлауы ішкі валюта нарығына қысым жасады. 2020 жылдың наурыз айының қорытындысы бойынша теңгенің айырбас бағамы бір доллар үшін 447,67 теңгені құрады, айдың басынан бастап 17,4% -ға әлсіреді (жыл басынан бері 17,0%).

Валюта нарығындағы сұраныс пен ұсыныстың тепе-теңдігін арттыру үшін Ұлттық Банк Үкіметпен бірлесіп шетел валютасын ұсынуды ұлғайту бойынша бірқатар шаралар қабылдады. Қабылданған шараларға экспорттық валютадағы кірістердің бір бөлігін міндетті сату және квазимемлекеттік сектор субъектілерінің шетел валютасындағы салымдарын Қазақстан Республикасындағы екінші деңгейдегі банктердегі шоттарға аудару, заңды тұлғалардың шетел валютасын сатып алу / сату талаптарын қатайту кірді.

Сонымен қатар, қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету және алыпсатарлық операцияларды шектеу мақсатында Ұлттық Банк 2020 жылдың ақпан-наурыз айларында сәйкесінше 94,8 млн АҚШ доллары және 1,5 млрд АҚШ доллары мөлшерінде валюталық интервенциялар жүргізуге мәжбүр болды.

27-график. Валюта бағамының серпіні және валюта нарығындағы биржалық сауданың көлемі

Дереккөзі: ҚҚБ

Осы жылдың наурыз айында Ұлттық Банк «Қазақстан қор биржасы» АҚ-мен бірлесе отырып, алғаш рет валюта сауда-саттығында Франкфурт аукцион әдісін іске қосты. Бұл құрал сыртқы факторлардың ішкі валюта нарығына тұрақсыз әсерін болдырмауға арналған.

Әлемдік мұнай нарығындағы теңгерімсіздіктің реттелуі бойынша күтулерге байланысты, 2020 жылдың сәуір айынан бастап мұнайдың әлемдік бағасы

өсті. Бұл ішкі валюта нарығындағы теңгерімді ұлғайту жөніндегі шаралар кешенімен бірге теңгенің айырбастау бағамын ағымдағы жылдың 21 сәуіріне дейін айдың басынан бастап бір доллар үшін 430,5 теңгеге дейін нығайтуға мүмкіндік берді.

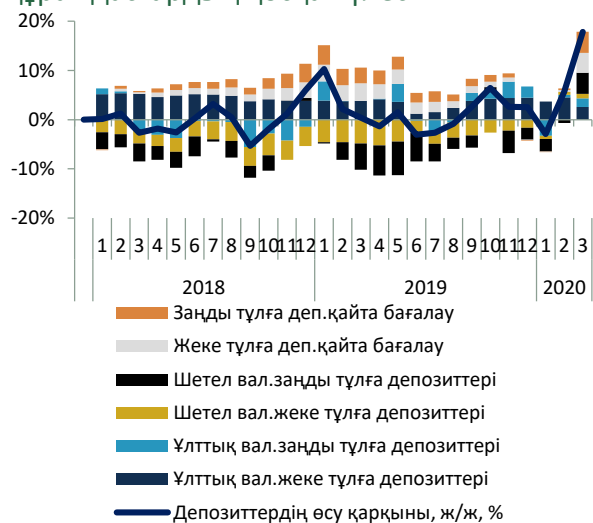
5.3 Депозит нарығы

2020 жылдың бірінші тоқсанында депозиттер айтарлықтай өсім көрсетті. Депозиттердің өсуіне негізгі салым шетел валютасындағы депозиттер қосты. Сонымен бірге теңгелік депозиттер жалпы депозиттердің өсуіне оң ықпал етті.

Шетел валютасындағы депозиттердің өсуіне байланысты депозиттердің долларландыруы өсті.

2020 жылғы наурызда депозиттер жылдық көрсеткіште 20,3 трлн теңгеге дейін 17,8%-ға өсті (28-график).

28-график. Депозиттердің өсуіне құрамдастардың қосқан үлесі

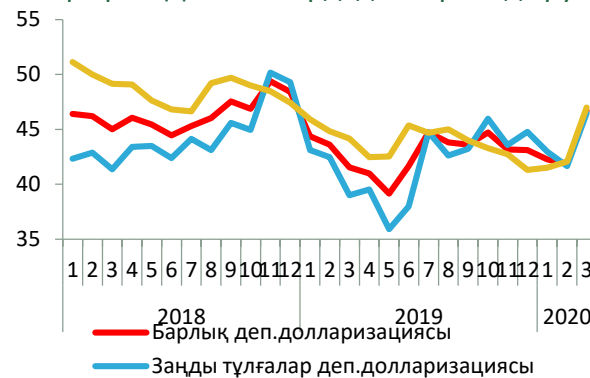

Дереккөзі: ҚРҰБ

Депозиттердің ұлғаюы негізінен ұлттық валютамыздың әлсіреуіне байланысты валюталық қайта бағалауына және 2019-шы жылдың төмен базасына байланысты. 2020 жылдың бірінші тоқсанында шетел валютасындағы депозиттер жылдық көрсетуде 32,5% -ға өсті. Валюталық қайта бағалауды есептемегенде, шетел валютасындағы депозиттер 12,5%-ға ұлғайды.

Ұлттық валютадағы депозиттер бір жыл ішінде 7,4%-ға өсті. Шетел валютасындағы депозиттердің өсу қарқыны теңгенің өсуінен асып кетуінің нәтижесінде 2020 жылдың бірінші тоқсанында депозиттерді долларландыру деңгейі 46,7%-ға дейін өсті (29-график).

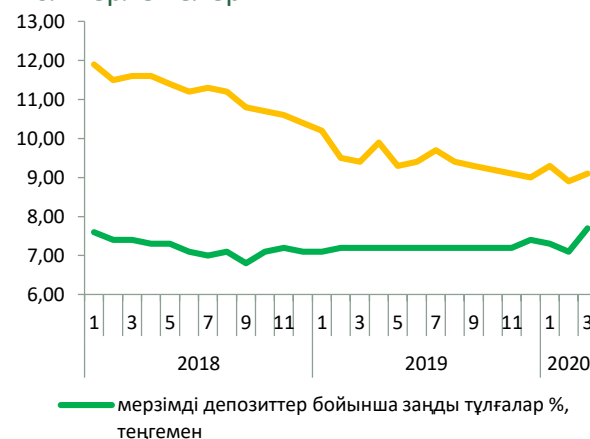
29-график. Депозиттерді долларландыру

Дереккөзі: ҚРҰБ

Заңды тұлғалардың теңгемен мерзімді депозиттері бойынша мөлшерлеме 2020 жылғы наурызда базалық мөлшерлеме көбейген сәттен бастап 7,7%-ға дейін 60 базистік тармаққа ұлғайды. Жеке тұлғалардың теңгемен мерзімді депозиттері бойынша мөлшерлеме 2020 жылғы ақпанда 8,9%-ға дейін төмендегеннен кейін 2020 жылғы наурызда 9,1%-ға өсті (30-график).

30-график. Субъектілер және валюталар бөлігінде мерзімді депозиттер бойынша мөлшерлемелер

Дереккөзі: ҚРҰБ

5.4 Кредит нарығы

Жеке кредиттеу кредит нарығы өсуінің негізгі қозғаушысы болып қалады. 2019 жылғы қыркүйектен бастап теңгемен корпоративтік қарыздар кредиттеудің өсуіне оң үлесін қосып келеді.

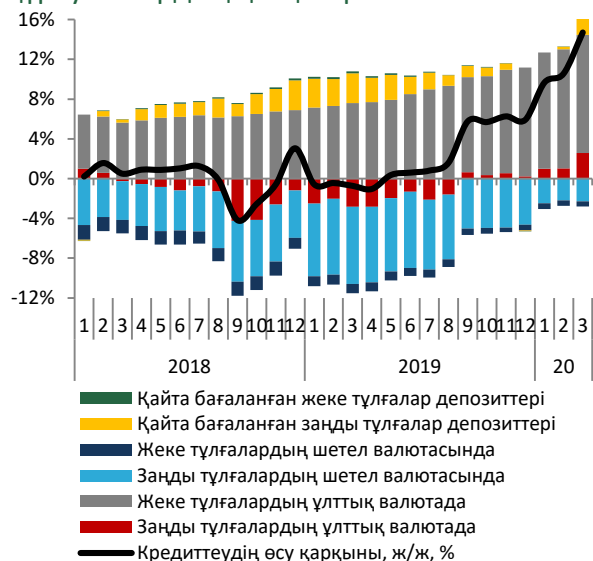
Банктердің кредиттік портфелі 2020 жылғы наурызда жылдық көрсеткіш бойынша 14,3 трлн теңгеге дейін 14,7%-ға өсті (33-график).

2020 жылғы наурызда жеке сектордағы кредиттер жылдық көрсеткіш бойынша 6,9 трлн теңгеге жетіп, 26,4%-ға ұлғайды. Олардың кредиттердің жалпы көлеміндегі үлесі 48,0%-ға жетті.

Жеке кредиттеу нарығы көлемінің 2/3 құрайтын тұтыншылық кредиттердің өспелі салымы жеке тұлғаларды кредиттеудің өсуінің негізгі факторы болып табылады. Сондай-ақ мемлекеттік тұрғын үй бағдарламаларын іске асыру есебінен ипотекалық кредиттеудің өсуі байқалады.

Заңды тұлғаларға кредиттер жылдық көрсеткіш бойынша 7,4 трлн теңгеге дейін 5,7%-ға немесе 399,7 млрд теңгеге өсті, бұл ұлттық валютадағы несиелердің өсуіне байланысты.

31-график. Кредиттердің жылдық өсуіне құрауыштардың қосқан үлесі

Дереккөзі: ҚРҰБ

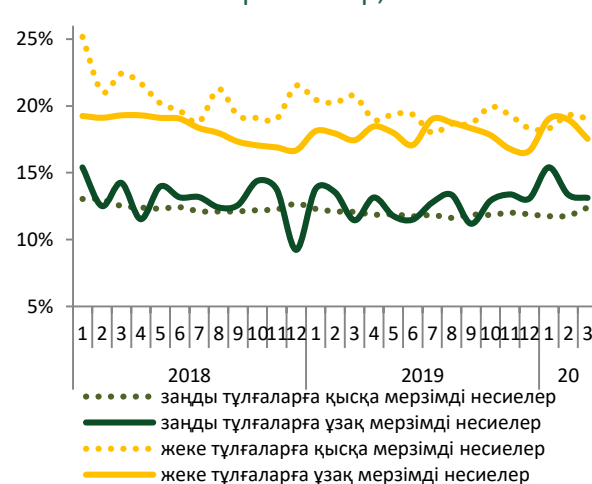
2020 жылғы бірінші тоқсанда бизнеске кредиттер беру өткен жылдың ұқсас

кезеңімен салыстырғанда 18,1%-ға, оның ішінде теңгемен беру – 19,9%-ға ұлғайды.

Банктерге кредиттеу бойынша жүргізілген пікіртерімі 2019 жылғы төртінші тоқсанда бизнес тарапынан, атап айтқанда шағын бизнес тарапынан кредиттерге сұраныстың өсіп келе жатқандығын көрсетеді. Банктер қарыз алушылар үшін белсенді түрде бәсекелестікке түскен: жаңа өнімдер енгізді, жаңа нишалар толтырды, кредит берудің қолайлылығын арттырды, басқа банктердегі кредиттерді қайта қаржыландырды.

2019 жылғы бірінші тоқсанда бизнеске ұлттық валютамен ұзақ және қысқа мерзімді кредиттер бойынша мөлшерлемелердің шамалы өскені байқалды. Заңды тұлғалардың ұлттық валютамен кредиттері бойынша орташа алынған сыйақы мөлшерлемесі 2020 жылғы наурызда 12,5% болды, бұл өткен жылғы мөлшерлемелер мәнінен 0,5 п.т. жоғары (32-график). Қысқа мерзімді несиелер бойынша орташа алынған сыйақы мөлшерлемесі 12,1%-дан 12,4%-ға дейін, ал ұзақ мерзімді несиелер бойынша мөлшерлемелер 11,5%-дан 13,1%-ға дейін өсті.

32-график. Ұлттық валютамен кредиттер бойынша мөлшерлемелер, %

Дереккөзі: ҚРҰБ

2019 жылғы төртінші тоқсанда 6,4%-ды (2019 жылғы үшінші тоқсанда 7,0%) құраған кәсіпорын үшін тиімді пайыздық мөлшерлеменің төмендеуі есебінен

кредиттер бойынша нақты және кәсіпорын үшін тиімді пайыздық мөлшерлеме арасындағы алшақтықтың біршама кеңейгені (2019 жылғы үшінші тоқсандағы 5,4 п.т салыстырғанда 5,9 п. т. дейін) байқалды.

4-бок. 2019 жылғы ипотекалық кредиттеу нарығы

1-график. Ипотека портфелінің динамикасы және банктердің ипотека көлемінің өсуіндегі үлесі

2019 жылы банктердің ипотекалық портфелі 1,8 трлн теңгеге дейін 35,6%-ға өсті. Ипотекалық кредиттердің өсуі Тұрғын үй құрылыс жинақ банкінің кредиттік портфелінің өсуіне және «7-20-25» бағдарламасының қолданысқа енгізілуіне байланысты болып жатыр (1-график).

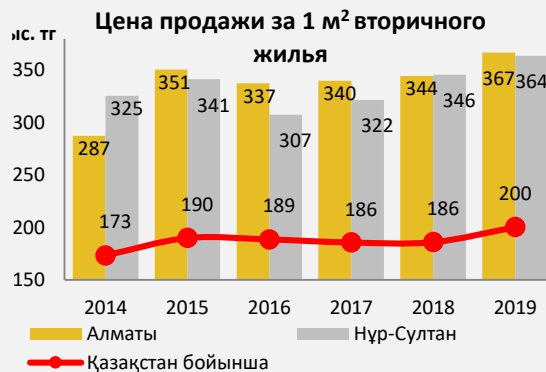
«7-20-25» бағдарламасын іске асыру шеңберінде 2020 жылғы ақпандағы жағдай бойынша 156,6 млрд теңге сомасында қарыз берілді. Тұрғын үймен қамтамасыз ету жөніндегі жеңілдетілген бағдарламалармен қатар нақты жалақының өсуі де сұраныс жағдайына оң ықпалын тигізді.

Ипотекалық кредиттеудің өсуіне «Бақытты отбасы», «Әскери өнім», «Өз үйім», «Нұрлы жер» және «Алматы жастары» секілді басқа да жеңілдетілген мемлекеттік бағдарламалар ықпал етуде.

Ипотекалық кредиттеудің өсуіне байланысты жылжымайтын мүлік нарығында сатып алу-сату мәмілелері санының өскені байқалады. 2018 жылмен салыстырғанда 2019 жылы сатып алу-сату мәмілелерінің саны 320 012 дейін 21%-ға ұлғайды. Ипотекалық нарықтың өсуі, оның ішінде оны мемлекет тарапынан белсенді түрде

ынталандыруы есебінен өсуі аясында бастапқы және қайталама тұрғын үйлердің бағасының өскені байқалады. 2019 жылы жаңа тұрғын үйдің бір шаршы метрі үшін сату бағасы 294 мың теңгеге дейін 10%-ға, қайталама тұрғын үйдің бір шаршы метрі үшін сату бағасы 200 мың теңгеге дейін 7,8%-ға ұлғайды. Нұр-Сұлтан және Алматы қалаларында 2019 жылы жаңа тұрғын үйдің бір шаршы метрі үшін бағаның өсуі 9%-дан асса, қайталама тұрғын үйдікі шамамен 6% болды (2-сурет)

2-график. Бастапқы және қайталама тұрғын үйдің шаршы метрін сату бағасының серпіні

Дереккөзі: ҰЭМ СК

Жалпы 2019 жылы тұрғын үй құрылысына 1 423 млрд теңге жұмсалды, яғни 2018 жылға қарағанда 16,9% көп. Бір жыл ішінде жалпы аумағы 13 134 мың ш.м. тұрғын үй ғимараттары пайдалануға берілді, бұл 2018 жылмен салыстырғанда 613 мың ш.м. көп. Жалпы аумағы 1 ш.м. тұрғын үй ғимараттарының құрылысына жұмсалған орташа алынған нақты шығындар 106,6 мың теңге (1,8 мың теңгеге өсу), дара құрылысшылар салған тұрғын үйлерде – 84,5 мың теңге болды (3-график).

Жалпы мемлекеттің тұрғын үй бағдарламалары тек тұрғын үйге сұранысты ынталандыру арқылы ғана емес, сонымен қатар құрылысшыларды ынталандыру және тұрғын үй құрылысының астындағы жер учаскелеріне инженерлік коммуникациялар жүргізу арқылы ұсыныстарды қолдау арқылы да құрылысқа оң әсерін тигізеді.

3-график. Пайдалануға берілген тұрғын үй ғимараттарының серпіні және 1 ш.м² салуға жұмсалған шығындар

Дереккөзі: ҰЭМ СК

НЕГІЗГІ ТЕРМИНДЕР МЕН ҰҒЫМДАР

Базалық инфляция – әкімшілік, оқиғалық және маусымдық сипаттағы жекелеген факторлардың ықпалымен бағаның қысқамерзімді біркелкі емес өзгерістерін болдырмайтын инфляция

Базалық мөлшерлеме – Ұлттық Банктің ақша-кредит саясатының ақша нарығында номиналдық банкаралық пайыздық мөлшерлемелерді реттеуге мүмкіндік беретін негізгі құралы болып табылады. Базалық мөлшерлеменің деңгейін белгілей отырып, Ұлттық Банк орта мерзімді кезеңде баға тұрақтылығын қамтамасыз ету бойынша мақсатқа қол жеткізу үшін ақша нарығының таргеттелетін (нысаналы) банкаралық қысқа мерзімді мөлшерлемесінің нысаналы мәнін айқындайды.

Негізгі капиталдың жалпы жинақталуы – ұзақ уақыт бойы өндіріс барысында пайдаланылатын қаржылық емес активтердің өсуі. Негізгі капиталдың жалпы жинақталуы мынадай құрамдас бөліктерден тұрады: а) есептен шығаруды шегергенде, жаңа және қолданыстағы негізгі қорларды сатып алу; б) шығарылған материалдық активтерді барынша жақсартуға жұмсалған шығындар; в) шығарылмаған материалдық активтерді жақсартуға жұмсалған шығындар; г) жұмсалмаған шығындарға меншік құқығын беруге байланысты шығыстар.

Валюталық своп – бір валютаның белгілі бір санын басқасына әр түрлі екі валюталау күнімен айырбастай отырып бір мезгілде сатып алу мен сатуды болжайтын валюталық мәміле.

Ішкі жалпы өнім (ІЖӨ) – өндірістің пайдаланылған факторларының ұлттық тиістілігіне қарамастан, тұтыну, экспорт және жинақтау үшін мемлекеттің аумағында экономиканың барлық салаларында жасалған барлық соңғы тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің (яғни тікелей пайдалануға арналған) нарықтық құнын көрсететін көрсеткіш.

Ақша базасы Ұлттық Банктің кассаларындағы қолма-қол ақшаны қоспағанда, Ұлттық Банк айналысқа шығарған қолма-қол ақша, банктердің аударылатын және басқа да депозиттері, банктік емес қаржы ұйымдарының аударылатын депозиттері және мемлекеттік және мемлекеттік емес қаржылық емес ұйымдардың Ұлттық Банктегі теңгедегі ағымдағы шоттары.

Ақша массасы (М3) Ұлттық Банктің және банктердің баланстарының шоттарын шоғырландыру негізінде айқындалады. Ол айналыстағы қолма-қол ақшаның және банктік емес резидент заңды тұлғалардың және халықтың ұлттық және шетел валютасындағы аударылатын және басқа да депозиттерінен тұрады.

Экономиканы долларландыру – шетел валютасы (көп жағдайда – АҚШ доллары) ел ішіндегі немесе оның экономикасының жекелеген секторларында операцияларды жүзеге асыру үшін қолданыла бастайтын жағдай, бұл ретте ұлттық валюта ішкі ақша айналымынан ығыстырылады, жинақтау, құн өлшемі және төлем құралы болады.

Инфляция – тауарлар мен көрсетілетін қызметтерге бағаның жалпы деңгейінің өсуі. Қазақстандағы инфляция тұтыну бағаларының индексімен өлшенеді.

Тұтыну бағаларының индексі – халықтың тұтыну үшін сатып алатын тауарлар мен қызметтер бағасының жалпы деңгейінің өзгеруі. Инфляцияны есептеу үшін Қазақстанның тұтынушылық қоржыны үй шаруашылықтары шығыстарының құрылымын көрсетеді және халық тұтынуындағы ең көп үлестік салмақты алатын тауарлар мен қызметтерді қамтиды, ТБИ тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің белгіленген жиынтығының ағымдағы кезеңнің бағасымен құнының оның алдыңғы (базистік) кезеңнің бағасымен құнына қатынасы ретінде есептеледі. Индексті Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика

министрлігінің Статистика комитеті есептейді.

Инфляциялық таргеттеу – инфляцияның нысаналы деңгейіне қолжеткізуге бағдарланған ақша-кредит саясатының режимі.

Композиттік индикатор – экономиканың нақты секторын дамытудың қысқа мерзімді үрдістерін көрсету үшін қызмет ететін жинақтаушы индикатор. Композиттік индикатор ілгері жүру қасиетіне ие бола отырып, экономикада ілгерілеу және құлдылау болған және өзгерген кезде циклдік өзгеруді көрсету және ауысу нүктелерін анықтау үшін қолданылады. Композиттік индикатор конъюнктуралық зерттеулердің қатысушылары болып табылатын Ұлттық Банктің кәсіпорындары жүргізетін сауалнамалардың нәтижелері негізінде қалыптасады.

Қысқа мерзімді экономикалық индикатор жеделділікті қамтамасыз ету мақсатында есептеледі және ІЖӨ-нің 60%-нан асатын базалық салалар: ауыл шаруашылығы, өнеркәсіп, құрылыс, сауда, көлік және байланыс бойынша шығарылымдар индекстерінің өзгеруіне негізделеді. Көрсеткіш бақыланбайтын экономика бойынша есептелмей және басқа макроэкономикалық түзетулерді қолданбай қалыптастырылады.

Кредиттік аукциондар – Ұлттық Банктің кері сату арқылы бағалы қағаздарды сатып алу аукционы.

Ең төменгі резервтік талаптар (ЕТРТ) – банк өз кассасында қолма-қол ақша және Ұлттық Банктің корреспонденттік шоттарында ұлттық валютадағы (резервтік активтер) ақша түрінде ұстайтын банктің міндеттемелері сомасынан міндетті үлес. Банктердің резервтелетін міндеттемелер көлемін ЕТРТ нормативтері реттейді.

Кері РЕПО – белгіленген мерзімнен кейін алдын-ала белгіленген бағамен қайта сату міндеттемесімен бағалы қағазды сатып алу мәмілесі. Ұлттық Банктің кепілдік тізіміне сәйкес банктерге бағалы қағаздармен қамтамасыз етілген теңгелік өтімділікті

беру мақсатында Ұлттық Банк кері РЕПО операцияларын жүзеге асырады.

Тұрақты қолжетімділік операциялары – ашық нарықтағы операциялардың нәтижелері бойынша қалыптасқан өтімділік көлемін түзету бойынша ақша-кредит саясатының құралдары. Тұрақты тетіктер мәміленің бір тарабының субъектісі Ұлттық Банк болып табылатын екіжақты мәмілелер шеңберінде жүзеге асырылады. Бұл операциялар банктердің бастамасы бойынша жүргізіледі.

Аударым депозиттері – бұл 1) кез келген сәтте номинал бойынша ақшаны айыппұлдар мен шектеулерсіз айналдыруға болатын; 2) чектің, траттың немесе жиро-тапсырмалардың көмегімен еркін аударылатын; 3) төлемдерді жүзеге асыру үшін кеңінен пайдаланылатын барлық депозиттер. Аударым депозиттері тар ақша базасының бір бөлігі болып табылады. Басқа депозиттерге, негізінен, белгілі бір уақыт кезеңі аяқталғаннан кейін ғана алынуы немесе көбіне жинақтау тетігіне қойылатын талаптарға жауап беретін қарапайым коммерциялық операцияларда пайдалану үшін оларды қолайсыздық ететін түрлі шектеулері болуы мүмкін жинақтау және мерзімді депозиттер жатады. Сонымен қатар, басқа депозиттер аударылмайтын салымдар мен шетел валютасында көрсетілген депозиттерден де тұрады.

Әлеуетті шығарылым. Экономикадағы өндіріс факторларын толық іске қосу және толық жұмыспен қамту кезінде қол жеткізуге болатын шығарылым деңгейін көрсетеді. Өндірілуі мүмкін және бағалардың өсу қарқынының өзгеруіне алғышарттар құрмастан іске асырылуы мүмкін өнім көлемін көрсетеді.

Тұтыну қоржыны – бұл адамның немесе отбасының айлық (жылдық) тұтыну құрылымын және әдеттегі деңгейін сипаттайтын тауарлар мен қызметтер жиынтығы. Мұндай жиынтық қолданыстағы бағадағы тұтыну қоржынының құны негізге алына отырып, ең төменгі күнкөріс деңгейін есептеу үшін

қолданылады. Тұтыну қоржыны тұтынудың есептелген және нақты деңгейлерін салыстыру базасы, сондай-ақ валюталардың сатып алу қабілетін айқындау үшін негіз болады.

Ақша-кредит саясатының трансмиссиялық тетігінің пайыздық арнасы – орталық банктің экономикаға пайыздық мөлшерлемелерді реттеу арқылы әсерін сипаттайтын трансмиссиялық тетік арнасы.

Тікелей РЕПО – белгілі бір мерзім өткеннен кейін алдын ала белгілі бір бағамен кері сатып алу міндеттемесімен бағалы қағазды сату мәмілесі. Ұлттық Банк шектен тыс теңге өтімділігін алу мақсатында тікелей РЕПО операцияларын жүргізеді.

Еркін өзгермелі айырбастау бағамы. ХВҚ қолданыстағы жіктеуіші бойынша өзгермелі валюта бағамының режимі шеңберінде орталық банк бағамның нарықтық факторлардың әсерімен белгіленуіне мүмкіндік бере отырып, бағамның деңгейі немесе өзгеруі үшін бағдарлар, оның ішінде операциялық бағдарлар белгілемейді. Бұл ретте орталық банк ұлттық валюта бағамының құбылмалылығын реттеу немесе оның шамадан тыс өзгеруінің алдын алу үшін, сондай-ақ қаржы жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін ішкі валюта нарығына тұрақсыз ықпал етуді жүзеге асыру мүмкіндігін өзінде қалдырады.

Шығарылым алшақтығы. Пайызбен берілген ІЖӨ-нің әлеуетті шығарылымнан ауытқуы. Нақты ІЖӨ мен әлеуетті ІЖӨ-нің арасындағы белгілі бір уақыт аралығындағы айырманы білдіреді. Елде пайдаланылатын ресурстардың тиімділігін көрсететін индикатор болады. Нақты шығарылым әлеуетті шығарылымнан асып

кеткен жағдайда (шығарылымның оң айырмасы), басқа да тең жағдайларда, экономиканың қызып кетуіне байланысты бағаның өсу қарқынының жылдамдау үрдісінің қалыптасуы күтіледі.

Нақты айырбастау бағамы – екі елде өндірілетін тауардың салыстырмалы түрдегі бағасы, елдер арасындағы тауарлар айырбастау тепе-теңдігі. Нақты бағам номиналды бағамға, валюталар бағамдарының арақатынасына, тауарлардың ұлттық валюталардағы бағаларына байланысты.

TONIA мөлшерлемесі – биржада автоматты РЕПО секторында мемлекеттік бағалы қағаздармен бір жұмыс күні мерзімімен жасалған репоны ашу мәмілелері бойынша орташа алынған пайыздық мөлшерлемені білдіреді.

Ақша-кредит саясатының трансмиссиялық тетігі – ақша-кредит саясаты құралдарының экономиканың өсуі, инфляция сияқты соңғы макроэкономикалық көрсеткіштерге ықпал ету процесі. Тар ақша базасы банктердің Ұлттық Банктегі басқа депозиттерін есептемегендегі ақша базасын білдіреді.

Фискалдық импульс – t және $(t-1)$ кезеңдеріндегі операциялық сальдо айырмасы. Егер t уақытындағы операциялық сальдо $(t-1)$ уақытындағы сальдодан көбірек болса, экономикалық белсенділікке қатысты фискалдық импульс теріс (тежеушілік фискалдық саясат), егер t уақытындағы операциялық сальдо оның бұрынғы мәнінен аз болса – оң (ынталандыратын фискалдық саясат) болып табылады. Сальдо t және $(t-1)$ кезеңдерінде, олардың нөлдік айырмасын болжайтындай тең болған кезде, фискалдық импульс болмайды.

Негізгі қысқартулардың тізімі

б.т. – базистік тармақ
ІЖӨ – Ішкі жалпы өнім
ИИДМБ – Индустриялық-инновациялық дамытудың мемлекеттік бағдарламасы
ЖЖМ – жанар-жағармай материалдары
МБҚ – мемлекеттік бағалы қағаздар
ЕО – Еуропалық Одақ
ЕОБ – Еуропа орталық банкі
ТБИ – тұтыну бағаларының индексі
ҰЭМ СК – Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті
ҚҚБ – Қазақстан қор биржасы
ҚОҚ – «Қазақстан орнықтылық қоры» АҚ
ҚРҰБ – Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі
ҚҚС – қосылған құн салығы
МӨЗ – мұнай өңдеу зауыты
МЭЕҰ – мұнай экспорттаушы елдер ұйымы
Ресстат – Ресей Федерациясының Федералдық мемлекеттік статистика қызметі
НТАБ – нақты тиімді айырбас бағамы
ХВҚ – Халықаралық валюта қоры
ЕТЖ – ең төмен жалақы
Млрд – миллиард
Млн – миллион
ҰЭМ – Ұлттық экономика министрлігі
ҚР АШМ – Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігі
ЭДМ – Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігі
мың - мың
ТШО – Теңізшевройл
РФ ОБ – Ресей Федерациясының Орталық банкі
ФАО – Біріккен Ұлттар Ұйымының Азық-түлік және ауыл шаруашылығы ұйымы
ФРЖ – Федералдық резервтік жүйе